

Alaikäisen vapauteen kohdistuvat pakkokeinot

Katsaus voimassa olevaan oikeuteen

Rasmus Vool

5/2024

TIIVISTELMÄ

Rasmus Vool: Alaikäisen vapauteen kohdistuvat pakkokeinot

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaajat: Lauri Tammiaho ja Päivi Salminen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä opinnäytetyö käsittelee alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn vapauteen kohdistuvia rikosprosessuaalisia pakkokeinoja, joita poliisi ja muut esitutkintaviranomaiset käyttävät tarvittaessa rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi. Vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja ovat kiinniottaminen, nouto, pidättäminen, vangitseminen, matkustuskielto ja tutkinta-aresti, joista säädetään pakkokeinolaissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tulkita ja systematisoida aiheeseen liittyvää voimassa olevaa oikeutta lainopillista tutkimusmetodia hyödyntäen. Tutkimusaineisto koostuu keskeisestä lainsäädännöstä, hallitusten esityksistä, korkeimpien oikeusasteiden ennakkopäätöksistä, oikeuskirjallisuudesta ja muusta luotettavasta lähdemateriaalista. Alaikäisen rikoksesta epäillyn esitutkintaa käsittelevä lainsäädäntö on joiltain osin tulkinnanvaraista, eikä aihepiiriä suoranaisesti käsittelevää oikeuskirjallisuutta ole olemassa liioin.

Tutkielmassa on selvitetty, että alle 18-vuotiaaseen rikoksesta epäiltyyn voidaan kohdistaa kaikkia olemassa olevia vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja. Alle 15-vuotias rikollisesta teosta epäilty puolestaan voidaan ainoastaan ottaa kiinni. Molempien ikäryhmien edustajien kohdalla on kuitenkin huomioitava tiettyjä kohtuullisuus- ja suhteellisuusarviointiin liittyviä erityispiirteitä, joiden tarkoituksena on suojella lapsen etua. Tutkielma on suunnattu ensisijaisesti nuorisorikostutkinnasta kiinnostuneille poliisimiehille, mutta myös muille aiheesta kiinnostuneille.

Sivumäärä: 37

Tarkastuskuukausi ja vuosi: toukokuu 2024

Avainsanat: alaikäinen, esitutkinta, nuorisotutkinta, rikosprosessi, vapauteen kohdistuvat pakkokeinot, kiinniottaminen, pidättäminen, nouto, matkustuskielto, tutkinta-aresti

ABSTRACT

Rasmus Vool: Coercive means directed at the freedom of a minor

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisors: Lauri Tammiaho ja Päivi Salminen

Degree: Bachelor of police services

This thesis examines the criminal procedural coercive means directed at the freedom of a suspect under the age of 18, which are used by the police and other pre-trial investigation authorities when necessary to ensure the unimpeded progress of the criminal process. These coercive means include apprehension, arrest, pickup, imprisonment, travel ban and investigative custody, as stipulated in the Coercive Means Act.

The purpose of the thesis is to interpret and systematize the current law with juridical research methods using the essential legislation, presentations of the government, prejudicates of the highest court instances, literature and other reliable sources. The legislation concerning the pre-trial investigation of a minor suspected of a crime is, in some respects, open to interpretation, and there is also a lack of literature directly addressing the subject.

The study has determined that all existing coercive means directed at freedom can be applied to a suspect under the age of 18. In contrast, a suspect under the age of 15 can only be apprehended. For both age groups, certain considerations related to the assessment of reasonableness and proportionality must be considered to protect the child's best interests. This thesis is primarily targeted for police officers interested in juvenile crime investigation but is also relevant to others interested in the subject.

Pages: 37

Month and year of review: May 2024

Keywords: minor, pre-trial investigation, criminal process, coercive means directed at freedom, apprehension, arrest, pickup, travel ban, investigation custody

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman tavoite ja taustoitus.....	2
1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus.....	3
1.3 Lainoppi tutkimusmetodina	4
1.4 Tutkielman rakenne ja keskeiset lähteet	5
2 ALLE 18-VUOTIAAN RIKOSPROSESSISTA.....	5
2.1 Rangaistusvastuu	6
2.2 Lapsen etu	6
2.3 Puhevalta ja edunvalvonta.....	7
3 YLEISTÄ PAKKOKEINOISTA.....	7
3.1 Pakkokeinolain yleiset periaatteet.....	8
3.1.1 Suhteellisuusperiaate.....	8
3.1.2 Vähimmän haitan periaate	9
3.1.3 Hienotunteisuusperiaate	9
3.2 Pakkokeinojen jaottelusta	10
3.3 Pakkokeinojen käyttämisestä päättäminen	10
3.4 Syyllisyyden todennäköisyysasteet.....	11
4 KIINNIOTTAMINEN	11
4.1 Voimakeinojen käyttäminen	13
4.2 Kiinniottamisen kesto.....	13
4.3 Yhteydenpidon rajoittaminen	13
4.3.1 Yhteydenpito nimetyn henkilön kanssa	14
4.3.2 Yhteydenpito nimeämättömien henkilöiden kanssa.....	14
4.4 Alle 18-vuotiaan kiinniottaminen	15
5 NOUTO.....	15
5.1 Nouto ilman kutsua.....	16
5.2 Läsnäolovelvollisuus esitutkinnassa	17
5.3 Alle 18-vuotiaan nouto.....	17

6 PIDÄTTÄMINEN	17
6.1 Pidättämisen yleiset edellytykset	18
6.2 Pidättämisen erityiset edellytykset	18
6.3 Pidättämisen määräajat	19
6.4 Alle 18-vuotiaan pidättäminen	20
7 VANGITSEMINEN	21
7.1 Vangitsemisvaatimus	22
7.2 Vangitsemiskäsittely	22
7.3 Alle 18-vuotiaan vangitseminen	23
8 MATKUSTUSKIELTO	24
8.1 Matkustuskieltopäätös ja sen sisältö	25
8.2 Tehostettu matkustuskielto	26
8.3 Matkustuskiellon kesto	27
8.4 Matkustuskiellon rikkominen	27
8.5 Alle 18-vuotiaan määrääminen matkustuskieltoon	27
9 TUTKINTA-ARESTI	28
9.1 Tutkinta-arestin ratkaisu ja sen sisältö	29
9.2 Tutkinta-arestin rikkominen	29
9.3 Alle 18-vuotiaan määrääminen tutkinta-arestiin	30
10 POHDINTA	31
10.1 Johtopäätökset	31
10.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	33
10.3 Jatkotutkimusten mahdollisuus	33
LÄHTEET	35

LYHENTEET

EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EOA	Eduskunnan oikeusasiamies
ETL	Esitutkintalaki 805/2011
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
HolhTL	Laki holhoustoimesta 442/1999
KKO	Korkein oikeus
LSL	Lastensuojelulaki 417/2007
LOS	Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991
KKO	Korkein oikeus
OK	Oikeudenkäymiskaari 4/1734
PoL	Poliisilaki 872/2011
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
PKL	Pakkokeinolaki 806/2011
Putkalaki	Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 841/2006
RL	Rikoslaki 39/1889
TVL	Tutkintavankeuslaki 768/2005

1 JOHDANTO

Mediassa ja julkisessa keskustelussa on käsitelty muutaman viimeisen kuluneen vuoden aikana enemmän tai vähemmän säännöllisesti nuorisorikollisuuteen ja sen lieveilmiöihin liittyviä ongelmia (Helsingin Sanomat 18.8.2023; MTV 31.1.2023; Yle 11.9.2021). Nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen on tunnistettu ongelmaksi myös pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa, jonka myötä oikeusministeriö on julkaissut keväällä 2024 toimenpideohjelman, jossa pohditaan toimia muun muassa rikosten ennaltaehkäisemiseksi ja selvittämiseksi, rikoskierteen katkaisemiseksi, rangaistusten kiristämiseksi sekä rikosvastuun toteutumiseksi. (Alanko ym. 2024, 8.)

Keskusrikospoliisin vuonna 2022 julkaiseman raportin mukaan nuorisokulttuurissa, nuorten toiminnassa ja elinoloissa on todettu tapahtuneen muutoksia, joiden osatekijöiksi on nimetty muun muassa koronaviruspandemia, jengiytyminen, viranomaisvastaisuus, huumausaineet, sosiaaliset ongelmat ja maahanmuutto. Yksiselitteistä vastausta tilanteelle ei kuitenkaan ole löytynyt. Väkivaltarikoksista epäiltyjen alle 18-vuotiaiden määrä on kasvanut vuosien 2015–2021 aikana samalla, kun vastaavien rikosepäilyjen määrä 18–29-vuotiaiden kohdalla on ollut laskussa. (Danielsson 2022, 2; 4–5; 6.)

Vakavien rikosepäilyjen selvittäminen edellyttää usein rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttämistä, joiden tarkoituksena on turvata rikosprosessin häiriötöntä kulkua. Pakkokeinoista ankarimpia ovat vapauteen kohdistuvat pakkokeinot, joilla puututaan perustuslain (PL, 731/1999) 7 §:n suojaamaan henkilökohtaiseen vapauteen ja 9 §:n liikkumisvapauteen. Vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja ovat kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, matkustuskielto, tutkinta-aresti ja nouto.

Myös vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen käyttäminen alle 18-vuotiaisiin rikoksesta epäiltyihin on ollut keskimäärin kasvussa viimeisen kuluneen viiden vuoden aikana. Mikäli vertaillaan keskenään erityisesti vuosia 2023 ja 2022, voidaan niiden välillä huomata jokseenkin merkittävä muutos. (Tilastokeskus 17.4.2024, kuva 1.) Vuonna 2023 otettiin kiinni 758, pidätettiin 398 ja vangittiin 98 15–17-vuotiasta, jolloin pidätettyjen määrä vuoteen 2022 verrattuna kasvoi 31,8 prosenttia ja vangittujen määrä jopa kaksinkertaistui. (Tilastokeskus 28.2.2024.)

Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen pakkokeinot muuttujina Tiedot, Pakkokeino, Ikä ja Vuosi

			2019	2020	2021	2022	2023
Pakkokeinojen lukumäärä	KI1 Kiinniotto	0 - 14	30	14	7	6	13
		15 - 17	562	587	586	703	758
	KI2 Pidättäminen	0 - 14	1	1	0	0	0
		15 - 17	269	236	245	302	398
	VAO Vangitseminen	0 - 14	0	0	0	0	1
		15 - 17	45	51	53	49	98
	MKP Matkustuskielto	0 - 14	0	0	0	0	0
		15 - 17	47	32	42	53	69
	NOM Noutomääräys	0 - 14	10	4	2	10	8
		15 - 17	52	31	55	46	73

Kuva 1. Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen käyttämien vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen lukumäärät vuosina 2019–2023, kohdehenkilöinä 0–14-vuotiaiden rikollisesta teosta epäiltyjen ryhmä ja 15–17-vuotiaiden rikoksesta epäiltyjen ryhmä. Tutkinta-aresti ei ollut taulukkoon valittavien muuttujien joukossa. (Tilastokeskus 17.4.2024, rikos- ja pakkokeinotilasto.)

1.1 Tutkielman tavoite ja taustoitus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää ja jäsenellä lainopillista tutkimusmetodia hyväksi käyttäen, mitä nuorisoriikostutkijan tulisi ymmärtää alle 18-vuotiaan vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen käyttämiseen liittyvästä erityissääntelystä. Nuorisoriikostutkijalla tarkoitetaan poliisimiestä, joka toimittaa pääasiallisena työnään esitutkintaa, jossa rikoksesta epäillyn asemassa on 15–17-vuotiaita. Tutkijan on tärkeää tunnistaa tilanteet, joissa pakkokeinoja voidaan soveltaa, jotta hän osaa esitellä tutkinnanjohtajalleen pakkokeinojen käyttämisen perusteita ja tarpeita.

Opinnäytetyön innoittajana on toiminut Turun pääpoliisiasemalle vuonna 2023 perustettu nuorisoriikosten tutkintaryhmä, johon olen päässyt tutustumaan poliisin ammattikorkeakoulututkintooni kuuluvan työharjoittelun aikana. Muusta rikostutkinnasta eriytetty nuorisotutkinta on verrattain uusi rikostutkinnan erityisala poliisihallinnossa valtakunnallisella tasolla. Poliisille osoitettiin alkuvuoden 2023 lisätalousarvioesityksessä noin 2,5 miljoonaa euroa nuoriso- ja katujengirikollisuuden torjuntaan, ja osa tästä summasta kohdennettiin juuri nuorisoriikostutkintaan erityisesti Turun ja Uudenmaan alueilla (Poliisi.fi 14.3.2023).

Aihetta on tärkeää tutkia, koska vakavien nuorisoriikosten yleistyessä tarvitaan ammattitaitoisia aihepiiriin perehtyneitä nuorisoriikostutkijoita. Nuorten tekemien rikosten esitutkinnasta ja pakkokeino-

jen soveltamisesta löytyy kuitenkin verrattain vähän oikeuskirjallisuutta, ja useassa oikeuskirjallisuuden teoksessa aihepiiriä käsitellään vain murto-osan verran. Tutkimusta suorittavan tahon puolesta on tärkeää olla poliisitaustainen, jotta tutkielmaan onnistutaan sisällyttämään juuri poliisin työn kannalta olennaista sisältöä.

Aihepiiriä sivuaa Pia Katajalan vuonna 2023 julkaisema Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö *Nuorten tutkinnan erityispiirteitä*, jossa hän esittelee kirjallisuuskatsauksen muodossa juuri nuorisotutkintaan liittyviä erityispiirteitä. Katajalan opinnäytetyö eroaa kuitenkin tästä työstä, sillä sitä ei ole toteutettu oikeustieteellisenä tutkimuksena, eikä sen pääasiallisena tarkoituksena ole ollut perehtyä vapautteen kohdistuviin pakkokeinoihin. Kyseessä on kuitenkin pätevä yleiskatsaus alaikäisen rikoksesta epäillyn esitutkinnan erityispiirteisiin, joista kaikkia ei käsitellä tässä tutkielmassa välttämättä yhtä laaja-alaisesti.

1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Hyvän tutkielman perustana on onnistunut kysymyksenasettelu. Ainoastaan hyvin rajatulla tutkimusongelmalla tutkielma voidaan pitää sopusuhtaisissa mitoissa ilman, että työ epäonnistuu pinnallisuuden tai aihepiiristä poukkoilun vuoksi. Mikäli tutkittavalle ongelmalle asetetaan useampia tutkimuskysymyksiä, niillä tulee olla selkeät liittymät toisiinsa. (Kolehmainen 2016, 109.)

Seuraavat kysymykset toimivat opinnäytetyötä ohjaavina tutkimuskysymyksinä:

- Mitä vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja voidaan soveltaa alaikäiseen rikoksesta epäiltyyn?
- Millaisia erityispiirteitä nuorisorikostutkijan tulisi ymmärtää alaikäiseen kohdistettavista pakkokeinoista ja niihin liittyvästä kohtuullisuusarvioinnista?

Tutkielma rajataan käsittelemään vain alle 18-vuotiaiden vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja, koska vakavien rikosepäilyjen ja vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen määrät ovat olleet kasvussa kyseisen ikäryhmän kohdalla. Alle 18-vuotiaan rikosprosessiin liittyy muutenkin tiettyjä erityispiirteitä, jotka tulee tutkimushypoteesin mukaan ottaa huomioon vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen edellytyksiä arvioitaessa.

Tutkielmassa keskitytään kunkin pakkokeinon osalta pääasiassa niiden käyttämisen edellytysten selkokieliseen esittelyyn sekä soveltamiseen alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn kohdalla. Näiden rajausten katsotaan olevan riittävän yksityiskohtaisia, jotta tutkielma pysyy tarkoituksenmukaisena ammattikorkeakoulutasoisena opinnäytetyönä.

1.3 Lainoppi tutkimusmetodina

Opinnäytetyön tutkimusmetodina käytetään lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa, jonka avulla suurin osa oikeustieteellisistä tutkimuksista toteutetaan. Lainoppi pyrkii vastaamaan, miten oikeudellisen ongelman kohdalla tulisi käytännössä menetellä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Toinen lainopin tärkeä tehtävä on oikeusjärjestyksen eli voimassa olevan oikeuden systematisointi, jolla tarkoitetaan oikeusjärjestyksen jäsentelyä sellaiseen muotoon, jonka avulla oikeutta voidaan tulkita. (Husa ym. 2008, 20.)

Oikeudellinen tulkinta tarkoittaa oikeusjärjestyksen tutkimista ja sen sisällön selvittämiseen tähtäävää toimintaa (Husa ym. 2008, 20). Lainsäädäntö ei ole aina täysin yksiselitteistä, minkä vuoksi tulkinnassa saattaa ilmetä ongelmia. Tulkitsijan tulee vedota lähtökohtaisesti lakitekstiin tai joukkoon lakitekstejä. Tulkinta päättyy, mikäli lakiteksti osoittautuu merkitykseltään yksiselitteiseksi, jolloin lisäperusteluita ei tarvita. (Kolehmainen 2016, 118.)

Tässä tapauksessa tutkimusmetodiksi on valittu lainoppi, koska alaikäisten vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen lainsäädäntö on osittain monitulkintaista, eikä Suomessa ole juurikaan aiheeseen liittyvää korkeimpien oikeusasteiden ennakkopäätösten vahvistamaa oikeuskäytäntöä. Lainopin avulla on tarkoitus systematisoida monitulkintaista voimassa olevaa oikeutta ja tuottaa selkeästi jäsennelty tutkielma, joka voi auttaa nuorisorikostutkijaa pakkokeinolainsäädännön tulkitsemisessa.

Oikeustieteellisen tutkimuksen tulisi kyetä osoittamaan, miksi esitetyt väitteet ovat oikeita ja hyvin perusteltuja, taikka vääriä ja huonosti perusteltuja. Lähteitä, jotka sisältävät tietoa oikeuden sisällöstä, kutsutaan oikeuslähteiksi. Lainopin näkökulmasta katsoen lait ja muut säädökset ovat oikeuslähteistä tärkeimpiä. (Husa ym. 2008, 28; 32.)

Oikeuslähteet voidaan jakaa kolmeen kategoriaan niiden velvoittavuuden perusteella: vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin oikeuslähteisiin. *Vahvasti velvoittavia* oikeuslähteitä ovat lait, valtioneuvoston ja ministeriöiden antamat asetukset, hallintoviranomaisten antamat määräykset, kansainväliset sopimukset sekä kirjoittamaton maan tapa. (Husa ym. 2008, 32–33.) Vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden sivuuttamisesta seuraa virkavirhe lain soveltajalle (Aarnio 2011, 69).

Heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin puolestaan luetaan lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuinten ennakkoratkaisut eli prejudikaatit (Husa ym. 2008, 33). Näiden oikeuslähteiden sivuuttamisesta ei ole luvassa varsinaista sanktiota, mutta on mahdollista, että annettu ratkaisu saattaa muuttua haettaessa muutosta ylemmästä oikeusasteesta. *Sallittuja* oikeuslähteitä ovat muun muassa oikeus-

tiede, oikeuskirjallisuus sekä yleiset oikeusperiaatteet, jotka vahvistavat tulkinnan tai ratkaisun uskottavuutta, mutta eivät ole täysin verrannollisia vahvasti ja heikosti velvoittavien oikeuslähteiden asemaan. (Aarnio 2011, 69–70.)

Lainopin ohella muita oikeustieteen olennaisimpia tieteenaloja ovat oikeushistoria, oikeussosiologia, oikeusfilosofia, vertaileva oikeustiede sekä oikeuspolitiikka. Tutkimusmetodien erottelu toisistaan ei ole täysin yksiselitteistä eikä toisiaan poissulkevaa, sillä yksi oikeustieteellinen tutkielma saattaa sisältää useamman tutkimusmetodin aspekteja. (Aarnio 2011, 19.) Tutkimuskohteesta tulisi saada esiin jotain merkityksellistä ja kiinnostavaa valitun metodin avulla. Tähän voidaan vaikuttaa esimerkiksi aiemmin mainitulla tutkimuskysymyksen asettelulla sekä sen avulla haettavalla näkökulmalla. (Kolehmainen 2016, 109.)

1.4 Tutkielman rakenne ja keskeiset lähteet

Tutkielman johdantoluvun jälkeen käsitellään lyhyesti olennaisia alaikäisen rikoksesta epäillyn esitutkintaan ja rikosprosessiin liittyviä erityispiirteitä, sillä kyseiset teemat nousevat esiin myös tutkielman myöhemmissä vaiheissa. Tämän jälkeen käsitellään yksityiskohtaisemmin jokainen vapauteen kohdistuva pakkokeino alaikäiseen liittyvine erityissäantöineen, joita tulkitaan ja systematisoidaan lainopillisin tutkimusmetodein. Viimeiseksi osioksi jää kokoavien johtopäätösten tekeminen aiemmin käsiteltyä teoreettista viitekehystä hyödyntäen. Samalla pohditaan, onko tutkielman loppulukseksi kaavaillussa voimassa olevan oikeuden systematisoinnissa onnistuttu.

Keskeisenä vahvasti velvoittavana oikeuslähteenä käytetään voimassa olevaa lainsäädäntöä, josta pääasiallisina lakeina esitutkintalakia (ETL, 805/2011) ja pakkokeinolakia (PKL, 806/2011). Heikosti velvoittavina oikeuslähteinä toimivat hallitusten esitykset (lainsäätäjän tarkoitus) ja ylempien tuomioistuinten ennakkopäätökset (prejudikaatit). Sallittuina oikeuslähteinä käytetään aihepiiriin olennaisesti liittyvää oikeuskirjallisuutta, jonka ajantasaisuudesta ja luotettavuudesta on huolehdittu vertailemalla sisältöä muuhun oikeuskirjallisuuteen ja voimassa olevaan lainsäädäntöön. Tutkielman ajankohtaisuuden korostamiseksi ja havainnollistamiseksi johdannossa on hyödynnetty Tilastokeskuksen tarjoamaa tilastotietoa sekä ajankohtaista uutisointia.

2 ALLE 18-VUOTIAAN RIKOSPROSESSISTA

Rikosprosessilla tarkoitetaan rikosvastuun toteuttamista yksittäistapauksen perusteella, jossa selvitetään tietyn henkilön syyllisyys tai syyttömyys tiettyyn rikokseen. Rikosprosessin vaiheita ovat esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa sekä rangaistuksen täytäntöönpano. Esitutkinnassa hankitaan selvitystä rikokseksi epäillystä tapahtumasta ja kerätään asiaan liittyvää todistusaineistoa, joista koostetaan myöhemmin syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa käsiteltävä esitutkintapöytäkirja tarvittavine liitteineen. (Fredman ym. 2020, 15–17.)

2.1 Rangaistusvastuu

Alle 18-vuotiaasta rikoksesta epäillystä puhuttaessa on hyvä erottaa alle 15-vuotias rikollisesta teosta epäilty, jolla tarkoitetaan lasta, joka ei ikänsä puolesta ole vielä rangaistusvastuussa. Rikoslain (RL, 39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 kohdan mukaan henkilö on rangaistusvastuussa teoistaan, jos hän on rikoksen teon hetkellä täyttänyt 15 vuotta ja on syntyäkseen. Henkilö on syntyäkseen, mikäli hän ei teon hetkellä kykene mielisairautensa, syvän vajaamielisyytensä tai tajunnan häiriönsä vuoksi ymmärtämään tekonsa tosiasiallista luonnetta tai oikeudenvastaisuutta, taikka hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään on vastaavasta syystä ratkaisevalla tavalla heikentynyt (RL 4:3.2).

Alle 15-vuotiaan tekemäksi epäillystä rikollisesta teosta toimitetaan rikollisen teon tutkinta, jonka kautta voidaan puuttua lapsen rikolliseen toimintaan (Rantaeskola 2022, 107). Lisäksi voidaan tarvittaessa toimittaa esitutkinta asianomistajan omaisuuden takaisin saamiseksi, vahingonkorvausoiden toteutumiseksi, menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi, epäiltyyn kohdistettävien lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen tai muun tämän etuun liittyvän selvitystarpeen vuoksi taikka sen selvittämiseksi, onko rikolliseen tekoon osallistunut 15 vuotta täyttänyt henkilö (ETL 3:5).

2.2 Lapsen etu

Lapsen etu on käsite, joka ilmenee Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleissopimuksessa lapsen oikeuksista (LOS, 60/1991). Yleissopimuksen mukaan kaikissa sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten ja lainsäätäjien toimissa on huomioitava lapsen etu (LOS 3 artikla 1 kohta). Suomen kansallinen rikosprosessiin liittyvä lainsäädäntö ei kuitenkaan tunnista lapsen etua sellaisenaan, vaikka samankaltaisuuksia on havaittavissa esimerkiksi perustuslain ja esitutkintalain kohdalla. Oikeuskirjallisuuden mukaan lapsen etu tarkoittaa rikosprosessissa sitä, että kaikkien prosessiin liittyvien menettelyiden on oltava kaikin puolin lapsen edun mukaisia (Sukula 2023, 23).

Perustuslain 6 §:n mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisina yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasonsa mukaan. Esitutkinta puolestaan on toimitettava kiireellisesti, kun tapauksessa on alle 18-vuotias rikoksesta epäilty tai alle 15-vuotias rikollisesta teosta epäilty (ETL 3:11.2). Alle 18-vuotiaaseen kohdistuva tutkinta on myös mahdollisuuksien mukaan annettava asiaan erityisesti perehtyneille tutkijoille, sillä alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, eikä hänelle saa aiheuttaa tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. (ETL 4:7).

Lastensuojelulain (LSL, 417/2007) mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat muun muassa lapsen tasapainoista kehitystä, hyvinvointia ja ihmissuhteita (LSL 4.2 §). Lisäksi laissa mainitaan, että lastensuojelua toteutettaessa on aina ensisijaisesti huomioitava lapsen etu (LSL 4.1 §). Lapsen etu on ajoittain varsin

tulkinnanvarainen ja tilannekohtainen asia, sillä vaikka lapsen etu toteutuisi rikosprosessuaalisessa mielessä, se ei välttämättä toteudu lastensuojelun näkökulmasta katsoen (Heikkilä ym. 2018, 27).

2.3 Puhevalta ja edunvalvonta

Holhustoimesta annetun lain (HolhTL, 442/1999) 2 §:n mukaan alle 18-vuotias on oikeustoimikelpoisuudeltaan vajaavaltainen. Täten tällaisen henkilön puhevalta eroaa täysivaltaisen, eli täysi-ikäisen ja syyntakeisen henkilön puhevallasta. Puhevaltaa käyttävällä on oikeus panna jokin hakemus tai vaatimus vireille, minkä lisäksi hänellä on oikeus tulla kuulluksi ennen asiaan liittyvää valituskel-poista päätöstä. (Heikkilä ym. 2018, 31–32.) Valituskelpoisella päätöksellä voidaan tällaisessa yhteydessä tarkoittaa esimerkiksi tuomioistuimen päätöstä, jota ennen henkilöllä on ollut oikeus tulla kuulluksi (Rantaeskola 2022, 100).

Oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) 12 luvun 2 §:n mukaan 15–17-vuotias syyntakeinen rikoksesta epäilty käyttää itse puhevaltaansa, joskin hänen huoltajallaan, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus käyttää rinnakkaista itsenäistä puhevaltaa. Mikäli 15–17-vuotias on syyntakeeton tai kyseessä on alle 15-vuotias rikollisesta teosta epäilty, laillinen edustaja käyttää puhevaltaa yksin (OK 12.2).

Alaikäinen rikoksesta epäilty ja rikollisesta teosta epäilty kertovat kuitenkin joka tapauksessa varsinaisesta tapahtumankulusta itse. 15–17-vuotiaan rikoksesta epäillyn laillisen edustajan puhevalta rajoittuu käytännössä pelkkiin kannanottoihin epäilystä rikoksesta, esitutkintatoimenpiteistä tai rikosprosessista yleisesti. (Rantaeskola 2022, 107–108.)

Alaikäisen huoltaja on hänen ensisijainen edunvalvojansa rikosasioissa, mutta mikäli huoltaja on estynyt toimimaan tehtävässä puolueettomasti tai lapsen edun mukaisesti, tuomioistuin voi määrätä tilalle uuden edunvalvojan (Heikkilä ym. 2018, 24; LSL 22 §). Tällainen menettely voi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa huoltajaa tai muuta alaikäiselle läheistä henkilöä epäillään alaikäiseen kohdistuneesta rikoksesta. Poliisi vastaa edunvalvojan hakemisesta alaikäiselle rikosasioiden osalta. (Heikkilä ym. 2018, 25.)

3 YLEISTÄ PAKKOKEINOISTA

Tässä tutkielmassa pakkokeinoista puhuttaessa tarkoitetaan pakkokeinolain mukaisia rikosprosessuaalisia pakkokeinoja, joilla puututaan perustuslailla suojattuihin oikeushyviin, kuten yksilön vapauteen, liikkumisvapauteen, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, yksityiselämän ja kotirauhan suojaan, sananvapauteen, omaisuuden suojaan sekä kirjeen, puhelun tai muun luottamuksellisen viestin salaisuuteen (Fredman ym. 2020, 684).

Pakkokeinojen tavoitteena voi olla rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaaminen, aineellisen tuuden selvittäminen, rikoksella viedyn omaisuuden palauttaminen, rikoksella aiheutetun vahingon korvaaminen tai rikollisen toiminnan jatkumisen estäminen (Rantaeskola 2022, 277). Perimmäinen edellytys pakkokeinojen perusteita arvioitaessa on, että asiaan liittyen on käynnistetty esitutkinta (Fredman ym. 2020, 682).

Pakkokeinoja tulisi käyttää rohkeasti edellytysten täytyessä, sillä vastaavan näytön hankkiminen saattaa olla myöhemmässä vaiheessa mahdotonta. Pelkästään pakkokeinon käytön aloittamisen viivästyminen saattaa aiheuttaa tilanteen, jossa aiemmin saatavilla ollut näyttö menetetään. (Rantaeskola 2022, 276.)

3.1 Pakkokeinolain yleiset periaatteet

Pakkokeinoja voidaan käyttää vain laissa säädetyin edellytyksin ja tarkoituksin. Jos virkamies loukkaa yksilön perus- ja ihmisoikeuksia ilman toimivaltuutta, hän saattaa syyllistyä virka-aseman väärinkäyttämiseen tai virkavelvollisuuden rikkomiseen. Lievät ja tulkinnanvaraiset loukkaukset voidaan tapauskohtaisesti käsitellä pelkällä huomautuksella tai muutoin kritiikkiä antamalla. (Fredman ym. 2020, 684–685.)

Viranomaisen on arvioitava pakkokeinojen edellytysten täyttymistä siten, että niitä voidaan arvioida kriittisesti vielä jälkikäteen (Rantaeskola 2022, 281–282). Viranomaisen toimenpiteiden arvioimiseksi on olemassa eräitä yleisiä periaatteita, jotka ohjaavat pakkokeinojen ohella myös monia muita esitutkinnallisia toimia. Nämä periaatteet heijastavat pitkälti myös yleisiä oikeusperiaatteita. (Fredman ym. 2020, 82; 85.)

Yleisten periaatteiden vaikutus voi vaihdella tapauskohtaisesti, eikä maailmassa ole tyhjentävää luetteloa tilanteille, joissa ne tulisi ottaa huomioon. Yleiset periaatteet eivät myöskään ole lähtökohteisesti itsenäisesti sovellettavia säännöksiä, mutta mikäli kyseessä on jonkinlainen rajatapaus, ratkaistaan tapaus usein näitä periaatteita suosivalla ja samalla viranomaisen toimivaltuutta rajoittavalla tavalla. (Fredman ym. 2020, 82.)

3.1.1 Suhteellisuusperiaate

Pakkokeinoja voidaan käyttää vain, jos sitä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeyden, rikoksen selvittämisen tärkeyden sekä pakkokeinon käyttämisestä rikoksesta epäillylle tai muulle taholle aiheutuvan oikeuksien loukkaamisen ja muut asiaan vaikuttavat seikat (PKL 1:2). Muina asiaan vaikuttavia seikkoina voidaan arvioida muun muassa pakkokeinon kohteena olevan henkilön ikää tai terveydentilaa. (Fredman ym. 2020, 91). Etenkin alaikäisen vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja käytettäessä on arvioitava toimenpiteiden kohtuullisuutta ja

tarkoituksenmukaisuutta suhteessa edellä mainittuihin arviointikriteereihin (Rantaeskola 2022, 284–285).

Suhteellisuusperiaatetta voidaan pitää eräänlaisena yleisperiaatteena (Rantaeskola 2014 *Pakkokeinolaki*, 30), jonka tavoitteena on huolehtia tarkoituksenmukaisuudesta sekä viranomaisen resurssien kohdentamisen, että pakkokeinoilla rajoitettavien henkilöiden oikeuksien näkökulmasta. Viranomaisen toimenpiteiden tulee olla järjellisiä ja hyväksytyjä suhteessa tavoiteltuun lopputulokseen. Mitä vakavampi rikos on kyseessä, sitä laajempi on rikoksen selvittämistäntressi ja siten myös oikeuksien laajempi rajoittaminen perusteltua (Fredman ym. 2020, 91–92; HE 22/1994 vp, 35.)

Lainsäädännöllisellä tasolla suhteellisuusperiaatteen toteutumisesta huolehditaan sillä, että esimerkiksi pidättämisen tai vangitsemisen kaltaisten pakkokeinojen käyttäminen edellyttää tietyn vakavuusasteen rikosta, josta on mahdollista tuomita tietyn asteen enimmäisrangaistus. Viranomaisen tulee kiinnittää huomiota myös rikoksen konkreettiseen vakavuusasteeseen arvioimalla, voidaanko rikoksesta tosiasiallisesti odottaa tuomittavan sakkorangaistusta vakavampi rangaistus. (Fredman ym. 2020, 92–93.)

3.1.2 Vähimmän haitan periaate

Pakkokeinolla ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää, kuin on välttämätöntä pakkokeinon käyttämisen tarkoituksen saavuttamiseksi. Pakkokeinolla ei saa myöskään aiheuttaa tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. (PKL 2:3.) Käytännössä vähimmän haitan periaatteella huolehditaan siitä, ettei pakkokeinoa käytetä eikä sen kestoä pitkitetä tarpeettomasti suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Pakkokeinon tavoitteen tulee perustua lakiin, eikä tarkoituksperänä saa olla esimerkiksi rikoksesta epäillyn rankaiseminen. (Fredman ym. 2020, 94.)

Monen pakkokeinon kohdalla on erikseen säädetty, että toimenpide on kumottava heti, kun edellytyksiä sen jatkamiselle ei ole (Fredman ym. 2020, 94). Esimerkiksi pakkokeinolain mukaisen kiinnioton 24 tunnin enimmäiskesto tulisi ymmärtää ehdottomaksi takarajaksi, jota ei pitäisi hyödyntää täysimääräisesti ilman perusteltua syytä (Rantaeskola 2014 *Pakkokeinolaki*, 35).

3.1.3 Hienotunteisuusperiaate

Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava, ettei lapselle aiheudu tarpeetonta haittaa etenkin koulussa, työpaikalla tai muussa lapselle tärkeässä ympäristössä, ja että tätä kohdellaan esitutkinnassa muutoinkin iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Esitutkintaviranomaisen on myös tarpeen tullen neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko lapsen kohdistaa esitutkintatoimenpiteitä. (ETL 4:7.)

Pakkokeinoa käytettäessä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti (PKL 2:4). Etenkin alaikäistä on kohdeltava hienotunteisuutta korostaen, jota painottaa edellä mainittu esitutkintalain pykälä (Fredman ym. 2020, 97). Käytännön esimerkkinä tarpeettoman haitan aiheuttamisesta ja hienotunteisuuden periaatteen laiminlyönnistä mainittakoon eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu, jossa esitutkintaan liittyvä lapsen kuuleminen järjestettiin koulun tiloissa, jolloin lapsella oli mahdollisuus joutua leimatuksi (EOA 3150/2019, 6).

3.2 Pakkokeinojen jaottelusta

Pakkokeinot voidaan jakaa pääsäännön mukaan *vapauteen kohdistuviin*, *muihin oikeushyviin kohdistuviin* sekä *salaisiin pakkokeinoihin*. Vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja ovat kiinniottaminen, nouto, pidättäminen, vangitseminen, matkustuskielto ja tutkinta-aresti. Muihin oikeushyviin kohdistuvia pakkokeinoja ovat takavarikko ja asiakirjan jäljentäminen, vakuustakavarikko, henkilöön tai paikkaan kohdistuvat etsinnät, tutkimuspaikan tai -kohteen eristäminen sekä sananvapauslain mukaiset pakkokeinot. (Fredman ym. 2020, 689.)

Salaiset pakkokeinot sisältävät tiedonhankintaa televerkoista, tarkkailutyyppejä keinoja sekä erityisiä salaisia tiedonhankintakeinoja. Salaiset pakkokeinot toteutetaan nimensä mukaan pakkokeinon kohteelta salaa, minkä vuoksi joidenkin näiden pakkokeinojen yleiseksi edellytykseksi on määritelty erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. (Rantaeskola 2022, 280–281.)

3.3 Pakkokeinojen käyttämisestä päättäminen

Pakkokeinoa käytettäessä kyse on usein kaksivaiheisesta prosessista, jossa *päätöksen tekeminen* ja *toimeenpano* erotetaan toisistaan. Tämä tarkoittaa sitä, että päätöksen pakkokeinon käyttämisestä tekee siihen oikeutettu virkamies, kun taas pakkokeinon konkreettisen toimeenpanon suorittaa kyseisen virkamiehen alaisena toimiva poliisimies. (Fredman ym. 2020, 680.) Useimmiten pakkokeinosta päättämiseen oikeutettu virkamies on tasoltaan pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka myös toimii esitutkintaa johtavana tutkinnanjohtajana (Rantaeskola 2022, 283; ETL 2:2.1).

Poliisihallinnossa pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat poliisiylijohtaja, Poliisihallituksen poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja, poliisitarkastaja, poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, keskusrikospoliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario (PKL 2:9). Käytännön poliisityön kannalta relevantteja pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat syyttäjien lisäksi rikoskomisarit ja komisarit, joille miehistötason poliisimiehet usein oma-aloitteisesti esittelevät pakkokeinojen käyttämisen tarpeita ja perusteita.

Kun poliisin suorittama esitutkinta valmistuu ja siirtyy syyttäjälle syyteharkintaan, myös päätösvalta pakkokeinojen käyttämisestä siirtyy pääsäännön mukaan poliisilta syyttäjälle. Poliisilla ei siis tällöin ole enää itsenäistä toimivaltuutta käyttää pakkokeinoja kyseisessä tapauksessa, vaan pakkokeinojen käyttämisestä on neuvoteltava syyttäjän kanssa. (Rantaeskola 2014 *Pakkokeinolaki*, 28.)

3.4 Syyllisyyden todennäköisyysasteet

Syyttömyysolettaman mukaan rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä (ETL 4:2). Pakkokeinojen käyttäminen edellyttää vähintään epäilyä tapahtuneesta rikoksesta, mutta joissain tapauksissa vaaditaan korkeampaa näyttökynnystä, joka nostaa rikoksesta epäillyn syyllisyyden todennäköisyyttä. (Fredman ym. 2020, 708.)

Alhaisin todennäköisyysaste kuvataan termein *syytä epäillä* tai *syytä olettaa*, joka on samalla esitutkinnan aloittamiskynnys (ETL 3:3). Rikosta on syytä epäillä tapahtuneeksi, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen (HE 14/1985, 16). *Syytä olettaa* -ilmaisua käytetään kuvaamaan jonkin esineen tai asian mahdollista näyttöarvoa. (Fredman ym. 2020, 708–709.)

Seuraavaksi korkeimman asteen ilmaisuja ovat *todennäköisin syin epäilty* ja *on todennäköistä*. Tällöin on todennäköisempää, että epäilty rikos on tapahtunut tutkinnassa saadun selvityksen mukaisesti, kuin että sitä ei olisi tapahtunut. Käytännössä syyllisyyden todennäköisyyden tulee olla tällöin yli 50 prosenttia. (Fredman ym. 2020, 709.) Todennäköisyyttä tulee arvioida siten, että henkilön voidaan epäillä syyllistyneen rikokseen suurella todennäköisyydellä myös ulkopuolisen tahon puoleettomasta näkökulmasta katsoen (Fredman ym. 2020, 774–775). Tämä todennäköisyysaste on yksi pidättämisen ja vangitsemisen edellytyksistä.

Korkeinta syyllisyyden todennäköisyysastetta esitutkinnassa kuvataan ilmaisulla *erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa*. Todennäköisyysasteiden keskinäisen kieliasun suoranainen vertailu on haastavaa, minkä vuoksi esitutkintaviranomainen joutuu kunkin todisteen näyttöarvoa punnitessaan hyödyntämään yleistä ammatillista elämäkokemusta, kokemussääntöjä sekä tutkittavana olevan rikosasian aputosiseikkoja, joilla tarkoitetaan konkreettisia hankittua näyttöä tukevia yksityiskohtia. (Fredman ym. 2020, 709–710.) Tätä todennäköisyysastetta edellytetään muun muassa muuhun, kuin rikoksesta epäiltyyn kohdistettavien pakkokeinojen kohdalla (Rantaeskola 2022, 286).

4 KIINNIOTTAMINEN

Kiinniottamisessa on kyse pakkokeinosta, jolla henkilön vapautta rajoitetaan lyhyeksi ajaksi esitutkintatoimenpiteen suorittamista varten. Kiinniottamisen konkreettiseen toimeenpanemiseen sisältyy

kohdehenkilön tosiasiallinen valtaan ottaminen, henkilöllisyyden selvittäminen, kuljettaminen poliisi-
asemalle tai muuhun esitutinnan suorittamispaikkaan, kuulusteleminen sekä muiden tarvittavien
esitutkintatoimenpiteiden suorittaminen. (Fredman ym. 2020, 752.)

Kiinniotto-oikeus perustuu usein käytännössä joko poliisilakiin (PoL, 872/2011) tai pakkokeinola-
kiin. Tässä tutkielmassa kiinniottamista tarkastellaan pääasiassa pakkokeinolain mukaisen poliisi-
miehen kiinniotto-oikeuden osalta, jota kutsuttakoon myös rikosperusteiseksi kiinniottamiseksi. Po-
liisilain nojalla tehtävä kiinniottaminen voi tulla kyseeseen henkilöllisyyden selvittämiseksi (PoL
2:1), henkilön suojaamiseksi (PoL 2:2), etsintäkuulutetun kiinniottamiseksi (PoL 2:3), kotirauhan ja
julkisrauhan suojaamiseksi (PoL 2:5), väkijoukon hajottamiseksi (PoL 2:9) sekä rikoksilta ja häi-
riöiltä suojaamiseksi (PoL 2:10).

Poliisimies voi ottaa henkilön kiinni rikosperusteisesti omalla päätöksellään seuraavissa tilanteissa:

1. rikoksesta epäilty on verekseltä tai pakenemasta tavattu (PKL 2:1.1);
2. rikoksesta epäilty on määrätty pidätettäväksi, vangittavaksi tai otettavaksi kiinni tehostetun mat-
kustuskiellon valvonnassa käytettävien välineiden kiinnitystä varten (PKL 2:1.2);
3. rikosasian vastaajaa on vaadittu vangittavaksi tuomitsemisen yhteydessä, ja kiinniottaminen on
tarpeellista hänen poistumisensa estämiseksi tuomioistuimen pääkäsittelyn tai päätösharkinnan
aikana (PKL 2:1.2);
4. tai rikoksesta epäillyn pidättäminen voisi vaarantua tilanteessa, jossa pidättämisen edellytykset
ovat olemassa, vaikka määräystä pidättämiseen ei ole (PKL 2:1.3).

Poliisimiehen kiinniotto-oikeuden lisäksi on olemassa yleinen kiinniotto-oikeus, jonka perusteella
jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn, jos rikoksesta
saattaa seurata vankeutta tai kyseessä on jokin seuraavista rikosnimikkeistä: lievä pahoinpitely,
näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahin-
gonteko tai lievä petos (PKL 2:2.1). Tällöin kiinniotettu on viipymättä luovutettava poliisin haltuun
(PKL 2:2.3).

Mainittakoon, että myös muun kuin rikoksesta epäillyn välitön kuuleminen rikoksen tapahtumisen
jälkeen voi olla välttämätöntä tutkinnallisista syistä, ja siksi kuka tahansa rikospaikalta tai sen välit-
tömästä läheisyydestä tavattu henkilö voidaan velvoittaa jäämään paikalle tai saapumaan poliisin
toimipaikkaan kuulemista varten. Mikäli henkilö on poistumassa rikospaikalta, hänet voidaan ottaa
kiinni asian selvittämisen vaarantumisen perusteella, joskin tämä on vasta viimesijainen keino.
(ETL 6:3; Rantaeskola 2022, 290.)

4.1 Voimakeinojen käyttäminen

Jos kiinniotettava tekee toimenpiteen suorittamisen yhteydessä vastarintaa tai pakenee, häneen voidaan kohdistaa kiinniottamisen toimittamiseksi välttämättömiä voimakeinoja. Voimakeinojen tulee olla kokonaisuutena arvostellen puolustettavia, kun huomioidaan rikoksen laatu, kiinniotettavan käyttäytyminen ja tilanne ylipäätään. (PKL 2:3.) Voimakeinojen käyttämisen osalta noudatetaan lisäksi, mitä poliisilain 2 luvun 17–20 §:ssä säädetään.

Vastarinnalla on tarkoitettu hallituksen esityksen 57/1994 mukaan fyysistä, aktiivista tai passiivista käyttäytymistä, joka estää poliisimiehen laillisen päämäärän saavuttamisen. Tämän perusteella esimerkiksi väkivallalla uhkaaminen luetaan vastarinnan tekemiseksi, mutta pelkkä sanailu tai muu verbaalinen vastustelu ei ole vielä vastarintaa. (Fredman ym. 2020, 698.)

4.2 Kiinniottamisen kesto

Kiinniottaminen saa kestää korkeintaan 24 tuntia, mikäli pidättämisen edellytykset ovat olemassa. Muussa tapauksessa kiinniottamisen enimmäiskesto on 12 tuntia. Mikäli kiinniottaminen on tehty poliisimiehen päätöksellä, hänen on ilmoitettava asiasta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on tehtävä päätös pidättämisestä tai vapauttamisesta ennen 24 tunnin määräaikaa. (PKL 2:1.3.)

Edellä mainitut aikamääreet ovat ehdottomia, eikä niistä voida poiketa. Poliisilain 1 luvun 4 §:n vähemmän haitan periaatteen mukaan poliisin toimenpiteillä ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää, kuin se on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Tätä periaatetta sovelletaan kaikkiin esitutkinta- ja pakkokeinolakien mukaisiin toimenpiteisiin. (Fredman ym. 2020, 747.)

4.3 Yhteydenpidon rajoittaminen

Yhteydenpidon rajoittaminen on keskeinen toimenpide esitutkinnan alkuvaiheissa (HE 217/2022, 16). Kyse on sananvapauden rajoittamisesta tutkinnallisista syistä, ja toimenpide tulee usein arvioitavaksi kiinniottamisen yhteydessä. Ilman yhteydenpidon rajoittamista rikoksesta epäilty voisi esimerkiksi yrittää vaikuttaa asianomistajan tai todistajan kertomukseen. (Rantaeskola 2022, 308.)

Yhteydenpidolla rajoitetaan käytännössä kiinniotetun puhelimen käyttämistä, kirjeenvaihtamista, tapaamisia ja muuta yhteydenpitoa. Tuomioistuimen määräyksestä yhteydenpito yhdellä tai useammalla tavalla voidaan sallia siitä huolimatta, että joidenkin yhteydenpidon tapojen rajoittamista jatketaan. (PKL 4:2.1.) Yhteydenpitoa avustajan kanssa ei voida rajoittaa missään tilanteessa. Yhteydenpitoa ei myöskään saa rajoittaa enempää eikä pidempään, kuin on välttämätöntä. (PKL 4:1.3–4.)

Yhteydenpidon rajoittaminen voi tulla kyseeseen myös pidättämisen tai vangitsemisen aikana, jolloin menetellään pääasiassa samalla tavalla, kuin kiinniottamisenkin kohdalla. Päätöksen yhteydenpidon rajoittamisesta kiinniottamisen ja pidättämisen aikana tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies (PKL 4:4.1), jonka päätäntävalta siirtyy vankilan yksikönpäällikölle siinä vaiheessa, kun tutkintavangin sijoituspaikka vaihtuu poliisin säilytystiloista vankilaan (Rantaeskola 2022, 310).

4.3.1 Yhteydenpito nimetyn henkilön kanssa

Lähtökohtaisesti vapautensa menettäneen yhteydenpitoa voidaan rajoittaa esitutinnan aikana vain tiettyyn, nimettyyn henkilöön sillä edellytyksellä, että yhteydenpidon epäillään vaarantavan kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen tarkoituksen. Mikäli tutkintavankeutta jatketaan vielä esitutinnan päätyttyä syyteharkinnan tai oikeudenkäynnin aikana, yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista vain, jos se vaarantaisi tutkintavankeuden tarkoituksen vakavalla tavalla. (PKL 4:1.1.)

Vaarantamisen ja vakavan vaarantamisen erottelu toisistaan ei ole täysin yksiselitteistä. Yhteydenpidon rajoittamisen tarve useimmiten muuttuu rikosprosessin edetessä, minkä vuoksi asiaa kannattaa tarkastella kysymällä, voiko yhteydenpito vielä esitutinnan päättymisenkin jälkeen tosiasiallisesti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. (Rantaeskola 2022, 309.)

4.3.2 Yhteydenpito nimeämättömien henkilöiden kanssa

Yhteydenpitoa nimeämättömien henkilöiden kanssa voidaan rajoittaa vain erityisen painavista syistä, jolloin rajoitus on voimassa enintään 60 päivää vapaudenmenetyksen alkamisajankohdasta. Tuomioistuin voi pidentää yhteydenpidon rajoittamisen kestoa enintään 30 päivää kerrallaan, mikäli pyyntö tällaisesta toimenpiteestä on tehty vähintään viikkoa ennen rajoituksen purkamisen määräaikaa. (PKL 4:1.2.)

Erityisen painavia syitä arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, onko olemassa perusteltuja syitä epäillä tilannetta, jossa tutkittavana olevaan rikokseen liittyy toistaiseksi tuntemattomia henkilöitä, joiden kanssa viestiminen voisi vaarantaa rikoksen selvittämisen tai vapaudenmenetyksen tarkoituksen (HE 217/2022, 107–108).

Yhteydenpitoa lähiomaiseen saa rajoittaa vain siinä määrin, kuin on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi (PKL 4:1.3). Rikoksesta epäillyn läheiset ovat useimmiten poliisin tiedossa, jolloin on tarkasteltava sitä, voiko yhteydenpito juuri näihin henkilöihin vaarantaa rikoksen selvittämisen (HE 217/2022, 107).

4.4 Alle 18-vuotiaan kiinniottaminen

Alle 18-vuotias rikoksesta epäilty voidaan ottaa kiinni normaalien kiinniottamisen edellytysten täytyessä. Myös alle 15-vuotias rikollisesta teosta epäilty voidaan ottaa kiinni (PKL 11:1b). Lainvalmistelutöiden mukaan pakkokeinon kohdistamista alaikäiseen yleensäkin on kuitenkin syytä arvioida suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Pakkokeinon käyttämisen perusteiden tulee olla puolustettavia suhteessa rikoksen törkeyteen, rikoksen selvittämisen tärkeyteen, rikoksesta epäillylle aiheutuvaan oikeuksien loukkaamiseen ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin, joita ovat muun muassa pakkokeinon kohteen nuori ikä ja elämäntilanne. (HE 217/2022, 131.)

Kiinniotetun alaikäisen yhteydenpidon rajoittaminen vaatii erityisen painavia perusteita (HE 217/2022, 131). Lienee johdonmukaista olettaa, että yhteydenpidon rajoittaminen alaikäisen läheisiin, kuten hänen huoltajaansa tai muuhun lailliseen edustajaan, vaatii sitäkin painavampia ja hyvin perusteltuja syitä.

Alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästyä hänen huoltajalleen. Ilmoittamista voidaan lykätä päälystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä, jos ilmoittamisen olisi lapsen edun vastaista tai se vaarantaisi rikoksen selvittämisen. Alaikäisen vapaudenmenetyksestä on kuitenkin joka tapauksessa viipymättä ilmoitettava sosiaaliviranomaiselle. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (putkalaki, 841/2006) 2 luvun 2 §:n mukaan kiinniotetulla tai hänen rinnallaan puhevaltaa käyttävällä edustajalla on oikeus vaatia tuomioistuimelta ilmoittamisvelvollisuudesta poikkeamisen tutkimista 30 päivän kuluessa siitä, kun kiinniotettu on saanut tiedon poikkeamisesta.

Alle 18-vuotias vapautensa menettänyt on sijoitettava poliisin säilytystilassa siten, että hänet pidetään erillään muista vapautensa menettäneistä, ellei hänen etunsa vaadi muuta. Lähtökohtana kuitenkin on, että vapautensa menettänyt ylipäätään sijoitetaan yhden hengen selliin, mikäli mahdollista. (Putkalaki 3:1.1; 3:1.3.) Tämän lisäksi alle 18-vuotiaalle on tehtävä hänen pyynnöstään terveydentilaa koskeva tarkastus terveydenhuollon ammattihenkilön toimesta ilman aiheetonta viivytystä, ellei tarkastus ole ilmeisen tarpeetonta (putkalaki 5:1.2).

5 NOUTO

Noudolla tarkoitetaan tässä tutkielmassa pakkokeinoa, jolla henkilö tuodaan fyysisesti esitutkintaan tietyn toimenpiteen, kuten kuulustelun suorittamista varten. Noudolla voidaan tarkoittaa muissa asiayhteyksissä myös muuhun, kuin rikosasiaan liittyvää noutoa, kuten tuomioistuimen tai muun viranomaistahon eteen tuomista. (Fredman ym. 2020, 768). Noutoon sisältyy automaattisesti oikeus ottaa henkilö kiinni, eikä asiassa tarvitse arvioida erikseen kiinnioton edellytyksien täyttymistä (HE 222/2010, 212).

Jokainen, jolta oletetaan saatavan selvitystä rikoksesta tai jonka läsnäolo esitutkinnassa on muutoin perusteltua rikoksen selvittämiseksi, on velvollinen saapumaan kutsusta esitutkintaan (ETL 6:1). Kutsun muotoa ei ole määritelty laissa, mutta hallituksen esityksen mukaan se voi tapahtua esimerkiksi kirjeitse, puhelimitse tai henkilökohtaisesti (HE 222/2010, 210).

Tutkinnanjohtaja voi määrätä henkilön noudettavaksi, jos tämä jättää ilman hyväksyttävää syytä noudattamatta kutsua saapua esitutkintaan. Noutomääräys tulee olla lähtökohtaisesti kirjallisena, mutta mikäli sitä ei ole asian kiireellisyyden vuoksi vielä laadittu, on noudettavalle ilmoitettava määräyksen perusteet toimenpiteen suorittamisen yhteydessä (ETL 6:2.1–2).

Hyväksyttävänä syynä kutsun noudattamatta jättämiselle voidaan pitää esimerkiksi laillista estettä (OK 12:28.1), kuten sairautta tai yleisen liikenteen keskeytymistä. Syy voi kuitenkin olla myös jokin muu tilanne, jonka perusteella kutsutun ei voida kohtuudella olettaa olevan kykeneväinen saapumaan esitutkintaan – tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi työhön liittyvä läsnäolopakko. (Fredman ym. 2020, 384.)

5.1 Nouto ilman kutsua

Vaikka esitutkintaan saapuminen kutsun kautta onkin ensisijainen menettelytapa, rikoksesta epäilty voidaan noutaa tutkinnanjohtajan määräyksestä myös ilman kutsua. Tällöin asiassa tulee epäillä rikosta, josta on mahdollista seurata vankeutta, minkä lisäksi toisen seuraavista tilanteista tulee toteutua:

1. on todennäköistä, että rikoksesta epäilty jättää noudattamatta kutsua;
2. on syytä epäillä, että rikoksesta epäilty ryhtyy kutsun saatuaan vaikeuttamaan esitutkintaa pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muilla tavoin. (ETL 6:2.1.)

Ilmaisulla *on todennäköistä* tarkoitetaan todennäköisiä syitä, jolloin todennäköisyys kutsun noudattamatta jättämiselle tulee olla matemaattisesti ilmaistuna yli 50 prosenttia (Fredman ym. 2020, 708–709). Lienee syytä olettaa, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on tarvittaessa kyettävä perustelemaan tämä todennäköisyys jälkikäteen. Ahvenjärven näkemyksen mukaan epäily kutsun noudattamatta jättämiseen voisi perustua esimerkiksi aiempiin kutsuihin, joita henkilö on lähimenneisyydessä jättänyt noudattamatta (Ahvenjärvi 2023, 12).

Pakeneminen, todisteiden hävittäminen ja muut esitutkintaa vaikeuttavat tavat viittaavat epäilemättä pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisiin pidättämisen edellytyksiin: karttamis-, vaikeuttamis- ja jatkamisvaaroihin. Vaikka näiden vaarojen epäileminen vaatii luonnollisesti objektiivisesti tarkastellen päteviä perusteita, noudon edellytyksiä tulisi vertailla pidättämisen edellytyksiin

suhteellisuusperiaatetta silmällä pitäen, sillä näistä jälkimmäinen pakkokeino on varsin perustavanlaatuisesti henkilön vapautta rajoittava toimenpide. (Ahvenjärvi 2023, 13.)

5.2 Läsnäolovelvollisuus esitutkinnassa

Rikoksesta epäilty, jota ei ole pidätetty tai vangittu, voidaan velvoittaa olemaan läsnä esitutkinnassa enintään 12 tuntia kerrallaan. Mikäli pidättämisen edellytykset ovat olemassa, epäiltyä voidaan velvoittaa olemaan läsnä kerrallaan enintään 24 tuntia. Muu kuin rikoksesta epäilty voidaan velvoittaa olemaan läsnä esitutkinnassa enintään 6 tuntia kerrallaan. (ETL 6:5.2.)

Ketään ei kuitenkaan saa pitää esitutkinnassa kauempaa, kuin se on välttämätöntä (ETL 6:5.1). Esitutkinnassa ollutta ei saa velvoittaa saapumaan esitutkintaan tai noutaa sinne ilman erityistä syytä seuraavan 12 tunnin ajan siitä, kun hän on poistunut sieltä (ETL 6:5.3).

5.3 Alle 18-vuotiaan nouto

Alle 18-vuotias rikoksesta epäilty ja alle 15-vuotias rikollisesta teosta epäilty voidaan noutaa esitutkintaan pitäen silmällä ehtoa, että mitä nuorempi henkilö on kyseessä, sitä korostuneemmin esitutkintaperiaatteita tulee huomioida. Läsnäolovelvollisuus esitutkinnassa koskee kuitenkin kaikkia henkilöitä heidän rikosprosessuaalisesta asemastaan ja iästään riippumatta. (HE 222/2010, 210.)

Alle 15-vuotias rikollisesta teosta epäilty voidaan velvoittaa olemaan läsnä yli 12 tuntia kerrallaan vain erittäin painavista syistä, ja tällöinkin enintään 24 tuntia. (ETL 6:5.2.) Erittäin painavaksi syyksi voidaan mieltää vakavan teon tutkinta, joka edellyttää läsnäolon pitkittämistä esimerkiksi muiden tekijöiden jäljille pääsemiseksi tai asian selvittämisen vaikeuttamisen estämiseksi. Myös lastensuojelullinen näkökulma voi olla pätevä syy läsnäolovelvollisuuden pitkittämiseksi. (HE 222/2010, 213.)

Noutoon ja läsnäolovelvollisuuteen liittyviä säännöksiä ei voida soveltaa alaikäisen rikoksesta epäillyn lailliseen edustajaan, kuten huoltajaan tai edunvalvojaan (Rantaeskola 2014 *Esitutkintalaki*, 66). Alaikäisen lailliselle edustajalle on lähtökohtaisesti varattava mahdollisuus olla läsnä kuulustelussa (ETL 7:14), josta voi kuitenkin olla mahdollista poiketa rikoksen kiireellisen selvittämistarpeen nojalla (ETL 7:15). Lisäksi asiassa tulee huomioida sosiaaliviranomaisen mahdollisuus lähettää edustajansa kuulusteluun, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta (ETL 7:16).

6 PIDÄTTÄMINEN

Pidättäminen on kiinniottamista seuraava vaihe, jossa rikoksesta epäillyn vapauden rajoittamista jatketaan esitutkinnan turvaamista tai mahdollista vangitsemista varten. Pidättäminen on kuitenkin itsenäinen pakkokeino, joka vain osassa tapauksista johtaa vangitsemiseen. (Fredman ym. 2020,

774.) Pidättämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies (PKL 2:9.1), jonka on tehtävä päätös pidättämisestä ennen kiinniottamisen 24 tunnin määräajan umpeutumista.

Pidättämisen edellytykset jaetaan tyypillisesti *yleisiin* ja *erityisiin* edellytyksiin (Fredman ym. 2020, 774). Näiden edellytysten lisäksi tulisi huomioida kohtuuttoman pidättämisen kieltö, jonka mukaan ketään ei saa pidättää, jos se olisi kohtuutonta asian laadun, rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi (PKL 2:6).

6.1 Pidättämisen yleiset edellytykset

Pidättämisen yleisenä edellytyksenä vaaditaan, että:

- 1) rikoksesta epäillään henkilöä todennäköisin syin (PKL 2:5.1);
- 2) tai rikoksesta on syytä epäillä henkilöä, minkä lisäksi pidättäminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää (PKL 2:5.2).

Odotettavissa oleva lisäselvitys voi koskea tärkeiden todistajien tavoittamista, rikospaikka- tai kriminaalitutkimusten loppuun saattamista, asiantuntijalausunnon hankkimista tai tilannetta, jossa on useampia kuulusteltavia epäiltyjä, tai kun suoritettavana on useita esitutkintatoimenpiteitä. Tätä pidättämisen perustetta käytettäessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on kyettävä perustelemaan jälkikäteen, minkälainen lisäselvitys on ollut odotettavissa minkälaisella todennäköisyydellä. (Fredman ym. 2020, 775–776; HE 14/1985.)

6.2 Pidättämisen erityiset edellytykset

Pidättäminen vaatii lisäksi yhden erityisen edellytyksen täyttymistä:

- 1) rikos on ylitörkeä, eli rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta, kuin kaksi vuotta vankeutta;
- 2) rikos on keskivakava, eli ankarin säädetty rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, minkä lisäksi on syytä epäillä yhden vaaraedellytyksen täyttymistä;
- 3) rikoksesta epäilty on tuntematon, ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa niistä virheellisen tiedon;
- 4) tai rikoksesta epäillyllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että tämä karttaa rikosprosessia poistumalla maasta. (PKL 2:5.1; Rantaeskola 2022, 301.)

Kaksi viimeksi mainittua pidättämisen erityistä edellytystä eivät ole liioin relevantteja tämän tutkielman aihealueen suhteen, joten niitä ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä tämän enempää. Vaaraedellytyksillä tarkoitetaan pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohtaa, jossa mainitaan kolme vaaraa: karttaminen, vaikeuttaminen ja jatkaminen (Fredman ym. 2020, 776).

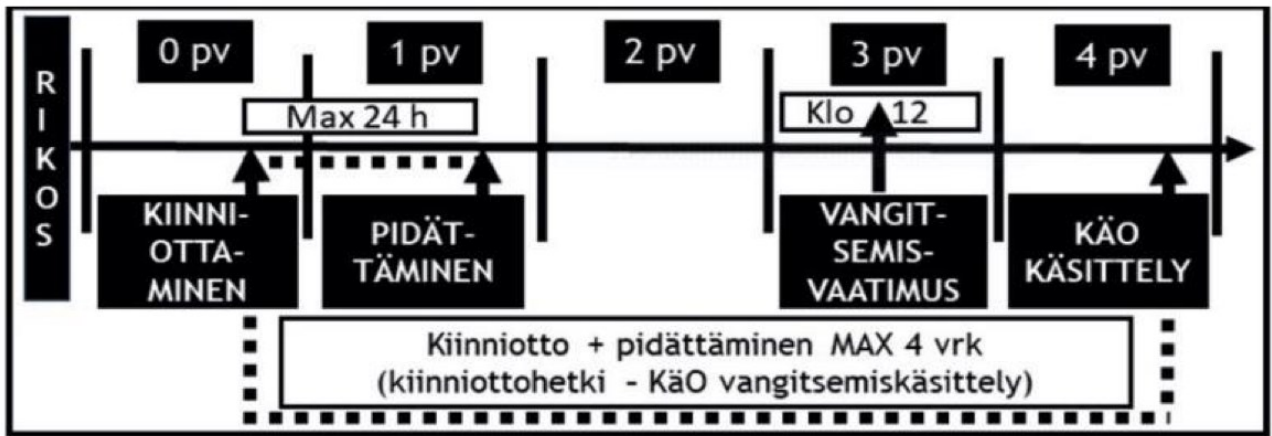
Karttamisvaara tarkoittaa epäilystä tilanteesta, jossa rikoksesta epäilty lähtisi pakoon taikka karttaisi esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa muilla tavoin. *Vaikeuttamisvaaran* ollessa käsillä on syytä epäillä, että rikoksesta epäilty vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla tai kätkemällä todistusaineistoa. Myös vaikuttaminen asianomistajaan, todistajaan, rikoskumppaniin tai asiantuntijaan tulkitaan vaikeuttamisvaarana, jota on kutsuttu oikeuskirjallisuudessa ja vanhassa lainsäädännössä myös sotkemisvaaraksi. (Fredman ym. 2020, 776.) *Jatkamisvaara* puolestaan tarkoittaa epäilystä siitä, että rikoksesta epäilty jatkaa rikollista toimintaa (Rantaeskola 2022, 304).

6.3 Pidättämisen määräajat

Pidätetty on päästettävä vapaaksi heti, kun pidättämiselle ei ole enää edellytyksiä. Mikäli pidätettyä ei aiota vaatia vangittavaksi, hänet on päästettävä vapaaksi viimeistään vangitsemisvaatimuksen tekemisen määräaikaan mennessä, jolloin päätöksen vapauttamisesta tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. (PKL 2:7.) Pidätettyä tai vangittua, joka on päästetty vapaaksi, ei saa pidättää uudelleen samasta rikoksesta sellaisen seikan perusteella, joka on ollut jo aiemmin pidättämisestä tai vangitsemisesta päättävän viranomaisen tiedossa (PKL 2:8).

Mikäli pidätetty aiotaan vangita, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen täytyy vaatia sitä viipymättä, mutta viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä kello 12 mennessä (PKL 3:2–4). Pidättämisen enimmäisaikaa lasketaan *päivästä päivään* -laskutavalla, joka eroaa kiinniottamisen enimmäisajan *hetkestä hetkeen* -laskutavasta. Todellinen pidättämisen enimmäisaika on siis kolme päivää kiinniottopäivästä, niin kutsutusta *nollapäivästä* alkaen, huomioiden kuitenkin kolmannen päivän *kello 12:n sääntö*. (Fredman ym. 2020, 787.)

Mikäli rikoksesta epäilty otetaan kiinni maanantaina kello 14, tulee pidättämisspätös tehdä viimeistään tiistaina kello 14 mennessä. Tämän jälkeen epäiltyä voidaan pitää pidätettynä korkeintaan torstaihin kello 12 asti, johon mennessä vangitsemisvaatimus on toimitettava käräjäoikeuteen. Mikäli vangitsemista vaaditaan, voidaan pidättämistä jatkaa käräjäoikeuden ratkaisuun asti, mutta kuitenkin korkeintaan neljän vuorokauden ajan kiinniottamishetkestä laskien. Tämän vuoksi käräjäoikeuden on järjestettävä vangitsemisasian käsittely viimeistään perjantaina kello 14 mennessä, jolloin tulee vastaan neljän vuorokauden takaraja.

Kuva 2. Aikamääreet kiinniottamisesta vangitsemiskäsittelyyn (Rantaeskola 2019, 315).

6.4 Alle 18-vuotiaan pidättäminen

Ketään ei saa pidättää, jos se olisi kohtuutonta asian laadun, rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi (PKL 2:6). Pidättäminen asian laadun vuoksi voi olla kohtuutonta, jos tutkittavana olevasta rikoksesta voi seurata vain sakkorangaistus. Epäillyn iän osalta tulee kiinnittää huomiota sekä nuoruuteen, että vanhuuteen. Muita huomioitavia henkilökohtaisia olosuhteita voivat olla esimerkiksi vakava sairaus, raskaus tai vaikkapa yksinhuoltajuus, jonka myötä pidätettävän lapset jäisivät ilman hoitavaa tahoa. (Rantaeskola 2022, 307.)

Kohtuuttoman pidättämisen kiellon vuoksi alaikäinen voidaan pidättää vain erityisen painavista syistä (Fredman ym. 2020, 93). Pidättämisellä voi olla haitallisia vaikutuksia nuoreen henkilöön, joten tämänkin asian vuoksi alaikäisen pidättämistä tulee lähtökohtaisesti välttää. Useissa laillisuusvalvojien ratkaisuissa on viitattu hallituksen esitykseen 14/1985, jonka mukaan pidättäminen olisi kohtuutonta, jos pidättämisen perusteena olevasta rikoksesta ei seuraisi yleisen rangaistuskäytännön mukaan sakkoa ankarampaa rangaistusta. (Rantaeskola 2014 *Pakkokeinolaki*, 81.)

Forssin mukaan pidättämisen edellytyksiä arvioitaessa on suhtauduttava kriittisesti etenkin karttamisvaaran konkretiaan, kun otetaan huomioon alaikäisen pakollinen oppivelvollisuus, riippuvuus huoltajista ja muut sidonnaisuudet yhteiskuntaan. Pelkkä karttamisvaara ei usein riitä kvalifioimaan Suomessa asuvan lapsen pidättämistä, sillä lapsen tosiasialliset keinot karttaa esitutkintaa ja rikosprosessia ovat usein vähäiset. Rovaniemen hovioikeuden ratkaisun R 20/179 mukaan erään Romanianassa asuvan useista törkeistä varkauksista epäillyn 17-vuotiaan lapsen osalta karttamisvaaran konkreettisuus täyttyi, kun tämä on ilmoittanut pyrkivänsä pois Suomesta vapauduttuaan. Ottaen huomioon rikosten vakavuuden ja sen, että nuorella oli Romanian kansalaisuus ja siellä asuva perhe eikä lainkaan sidonnaisuuksia Suomeen asunnon, työpaikan tai muiden kiinteiden yhteyksien muodossa, lapsi pysyi vangittuna. (Forss 2023, 855–856.)

Vaikeuttamisvaaraa on suhteutettava objektiivisesti esitutkinnan sen hetkiseen edistymiseen, rikoksesta epäiltyyn ja hänen käyttäytymiseensä. Vaikeuttaminen voi liittyä todistusaineiston hävittämisen tai piilottamisen lisäksi muihin rikosepäilyyn liittyviin henkilöihin, joita rikoksesta epäilty saattaa uhkailla tai taivutella kertomaan valheellisia asioita tulevaa esitutkintakuulustelua ja tuomioistuimessa kuulemista ajatellen. Forssin mukaan lapsille on ominaista tehdä rikoksia ryhmässä, minkä vuoksi vaikeuttamisvaaraa ei voida perustaa yksinomaan rikoksen tekohetkeen. Sen sijaan asiaa tulee arvioida suoritettujen kuulustelujen kautta, onko asiassa selvinnyt jotain konkreettista, kuten uusia rikoksesta epäiltyjä, jotka saattaisivat vaikeuttaa asian tutkintaa. Vaikeuttamisvaara voi joskus poistua myös sillä, jos rikoksesta epäilty tunnustaa teon ja edesauttaa rikoksen selvittämistä. (Forss 2023, 860–861.)

Jatkamisvaaran osalta merkittävimpiä arviointikriteerejä ovat rikoksesta epäillyn aikaisempi rikollisuus ja rikoksen nopea uusiminen. Rikosten ei tarvitse välttämättä olla erityisen vakavia, mikäli asiaa kokonaisuutena arvostellen on pidettävä todennäköisenä, että rikoksesta epäilty aikoo jatkaa esimerkiksi selkeän rikoskierteen vuoksi rikollista toimintaansa. Lastensuojelulain 11 luvussa mainitut rajoitustoimien soveltuessa ainoastaan laitokseen sijoitettuihin lapsiin, ei ole välttämättä olemassa muita tosiasiallisia keinoja puuttua lapsen rikoskierteeseen. (Forss 2023, 856–857.)

Myös pidättämisestä – samoin kuin kiinniottamisesta – on ilmoitettava alaikäisen huoltajalle ilman aiheetonta viivytystä. Pidättämisestä ilmoittamista voidaan lykätä päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä korkeintaan kahden vuorokauden verran kiinniottamishetkestä, mikäli ilmoittaminen olisi lapsen edun vastaista tai se vaarantaisi rikoksen selvittämisen. (Putkalaki 2:2.)

7 VANGITSEMINEN

Vangitseminen pakkokeinona tarkoittaa tutkintavankeutta, jonka tarkoituksena on turvata rikosprosessia ja rangaistuksen täytäntöönpanemista. Tutkintavankeutta ei tule sekoittaa tuomioistuimen langettamaan vankeusrangaistukseen. Useimmissa tapauksissa vangittava henkilö on jo entuudestaan vapautensa menettäneen asemassa, kuten pidätettynä. Vangitseminen voi kuitenkin tulla kyseeseen kaikissa rikosprosessin vaiheissa, kuten tuomioistuimen antaman ratkaisun jälkeisessä muutoksenhakuvaiheessa. Myös rangaistuslaitoksessa vankeusrangaistusta suorittava vanki voidaan määrätä erikseen tutkintavankeuteen, jolloin tämä henkilö voidaan vapauttaa vasta sen jälkeen, kun kaikki vangitsemisen perusteet ovat lakanneet olemasta. (Fredman ym. 2020, 792–793.)

Rikoksesta epäilty voidaan vangita joko todennäköisin syin epäiltynä taikka epäiltynä siten, että vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erityisen tärkeää. Vangitsemisen edellytykset vastaavat pidättämisen edellytyksiä, sillä edellä mainittujen yleisten edellytysten lisäksi vaaditaan yhden erityisen edellytyksen täyttymistä. (PKL 2:11.) Useimmiten muissa, kuin ylitörkeitä

rikoksia koskevissa vangitsemisvaatimuksissa käytetään erityisenä edellytyksenä keskivakavaa rikosta ja sen myötä vaaraa karttamisesta, vaikeuttamisesta tai jatkamisesta. (Fredman ym. 2020, 796.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on ottanut kantaa vangitsemisiin, joiden perusteena käytetään ainoastaan rikoksen ylitörkeyttä. EIT:n mukaan pitkäkestoista vangitsemista ei voida perustella yksinomaan rikoksen törkeydellä, vaan asiassa vaaditaan lisäperusteita, kuten epäilyä pakenemisen vaarasta. Asia on sikäli ristiriitainen, sillä pakkokeinolaki ei edellytä vaaraedellytysten olemassaoloa ylitörkeiden rikosten kohdalla. (Fredman ym. 2020, 796.)

7.1 Vangitsemisvaatimus

Pidättämiseen oikeutettu virkamies toimittaa vangitsemisvaatimuksen käräjäoikeuteen joko kirjallisesti, suullisesti tai puhelimitse. Mikäli vaatimusta ei tehdä heti kirjallisena, sellainen on toimitettava viipymättä. (PKL 3:2; 3:3.) Asiasta on ilmoitettava viipymättä myös pidätetylle ja hänen avustajalleen, joille on myös toimitettava kirjallinen vangitsemisvaatimus (PKL 2:15).

Kun esitutkinta on päättynyt ja siirtynyt syyteharkintaan, syyttäjä voi tarvittaessa tehdä vangitsemisvaatimuksen. Kuten pidättämisen määräaikoja käsittelevässä alaluvussa on mainittu, pidätetyn vangitsemista koskeva vaatimus on toimitettava tuomioistuimeen viipymättä, mutta viimeistään kiinniottamispäivästä laskien kolmantena päivänä kello 12 mennessä. Tuomioistuimen on otettava asia käsiteltäväksi viipymättä ja järjestettävä vangitsemiskäsittely viimeistään neljän vuorokauden kuluessa kiinniottamishetkestä. (Rantaeskola 2022, 318.)

Esitutinnan aikana ennen vangitsemisvaatimuksen tekemistä tutkinnanjohtajan on ilmoitettava vangitsemisaikeesta syyttäjälle, joka määrittelee syytteen nostamisen määräpäivän, josta päätetään vangitsemiskäsittelyssä. Poliisin ja syyttäjän välinen esitutkintayhteistyö vangitsemisvaatimuksen osalta on tärkeää, jotta esitutinnan ja syytteen nostamiseen liittyvä aikataulutus huomioidaan riittävällä tavalla. (Rantaeskola 2022, 319.)

7.2 Vangitsemiskäsittely

Vangitsemisesta päättää lähtökohtaisesti syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin (PKL 3:1), joka on useimmiten käräjäoikeus, jonka alueella epäilty rikos on tapahtunut. Pidätetyn vangitseminen voidaan käsitellä edellä mainitun pykälän mukaan myös käräjäoikeudessa, *jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä*, mikä tarkoittaa esimerkiksi viikonloppuisin päivystävää toisen alueen käräjäoikeutta. (Fredman ym. 2020, 803.)

Vangitsemiskäsittelyssä pidättämiseen oikeutettu virkamies tai tätä edustava henkilö esittelee lyhyesti kirjallisen aineiston perusteella vangitsemisen edellytykset (PKL 3:6.1; 3:8). Käsittely voidaan

järjestää tuomioistuimen harkinnan mukaan joko fyysisesti paikan päällä tai videoyhteyksin (PKL 3:6.4). Pääsäännön mukaan käsittelyssä kuullaan henkilökohtaisesti myös pidätettyä, jolla on oikeus käyttää käsittelyssä avustajaa (PKL 3:6.2). Tuomioistuin antaa vangitsemiseen liittyvän ratkaisunsa heti käsittelyn päätteeksi, ellei rikosasiaan liity useamman henkilön vangitseminen, jolloin päätös on mahdollista antaa kaikkien erillisten käsittelyiden päätteeksi. Jos vangitsemisvaatimus hylätään, pidätetty on päästettävä vapaaksi välittömästi. (PKL 3:9.)

Tutkintavankeuslaissa (TVL, 768/2005) säädetään, että jos pidätetty vangitaan, hänet on siirrettävä viipymättä syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpään vankilaan, joka ei saa olla avolaitos (TVL 2:1.1–2). Tuomioistuin voi kuitenkin vangitsemisvaatimuksen esittäjän aloitteesta päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin hallinnoimaan tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämättömyyttä tutkintavangin erillään pitämisen, turvallisuussyyn tai rikoksen selvittämisen vuoksi. Tutkintavanki on joka tapauksessa siirrettävä tutkintavankilaan poliisin säilytystiloista seitsemän päivän kuluessa, ellei asiassa ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen, rikoksen esitutkintaan tai rikosasian vaikeuttamiseen liittyvää syytä. (TVL 2:1.3.)

Vangitulla on oikeus pyytää vangitsemisen uudelleen käsittelyä kahden viikon kuluttua edellisestä käsittelystä. Tällöin tuomioistuimen on otettava asia uudelleen käsiteltäväksi viipymättä, mutta viimeistään neljän vuorokauden kuluessa pyynnön esittämisestä. Jos uudelleen käsittely koskee aikaisemmassa käsittelyssä ilmi tullutta seikkaa, käsittely on tuomioistuimen harkinnan mukaan järjestettävä edellä mainittua aikaisemmin. (PKL 2:15.1–2.)

Mikäli rikoksesta epäilty on vangittu odotettavissa olevan lisäselvityksen tärkeyden perusteella, vangitsemisvaatimuksen tekijän on ilmoitettava tuomioistuimelle viipymättä lisäselvityksen valmistumisesta, minkä jälkeen tuomioistuimen on käsiteltävä vangitsemisasiä uudelleen. Tuomioistuimen on lisäselvitystä odottaessaan joka tapauksessa otettava vangitseminen käsiteltäväksi viimeistään viikon kuluttua edellisestä vangitsemispäätöksestä. Mikäli vangitsemiselle ei ole perusteita, vangittu on päästettävä vapaaksi. (PKL 3:11.)

7.3 Alle 18-vuotiaan vangitseminen

Alle 15-vuotiasta rikollisesta teosta epäiltyä ei voida vangita, sillä pidättäminenkään ei voi tulla kysymykseen. Alle 18-vuotiastakaan rikoksesta epäiltyä ei saa vangita, elleivät painavat syyt vaadi sitä. (PKL 2:11.4–5.) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) ja yleissopimus lasten oikeuksista painottavat alaikäisen vangitsemisen olevan vasta viimesijainen keino, minkä lisäksi mahdollisen vangitsemisen tulee olla kestoaltaan mahdollisimman lyhyt (HE 177/2018, 42; LOS 37 artikla b kohta).

Vangitsemista puoltavia painavia syitä tulee punnita suhteessa rikoksen vakavuuteen ja rikoksesta epäillyn ikään. Säännöstä koskeva hallituksen esitys mainitsee yhdeksi painavaksi syyksi tilanteen, jossa vangitseminen on ainoa tosiasiallinen keino katkaista lapsen rikoskierre, kun lastensuojelun toimenpiteet eivät riitä yksinään. (HE 177/2018, 42.)

Ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun, rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden perusteella (PKL 2:13). Forssin mukaan alaikäisen vangitsemiskäsittelyn ratkaisevaksi tekijäksi muodostuu usein juuri tämän kohtuullisuuspykälän arviointi, mikäli vangitsemisen yleiset ja erityiset edellytykset muutoin täyttyvät (Forss 2023, 843). Myös korkein oikeus on linjannut, että vangitsemista tulisi harkita ensisijaisesti kohtuullisuuden perusteella, sillä kohtuuttoman vangitsemisen kiellon rikkomista voidaan pitää vakavampana oikeuksien loukkaamisena, kuin suhteellisuusperiaatteen rikkomista (KKO 2019:99, kohta 19).

Mikäli alle 18-vuotiasta vaaditaan vangittavaksi, tuomioistuimen on varattava sekä hänen lailliselle edustajalleen, että sosiaaliviranomaisen edustajalle tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemiskäsittelyssä. Tilaisuuden varaamisesta voidaan poiketa, jos edustajaa ei kyetä tavoittamaan tai tilaisuuden varaamatta jättämiselle löytyy rikosasiaan liittyviä painavia syitä. (PKL 3:7.) Lainvalmistelutöiden mukaan näiden kahden edustajan tehtävänä on vangittavaksi vaadittavan nuoren tukeminen, minkä lisäksi heitä voidaan kuulla vangitsemisen kohtuullisuuden näkökulmasta (HE 222/2010, 83).

8 MATKUSTUSKIELTO

Rikoksesta epäilty voi olla mahdollista määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta lievempään vaihtoehtoon, joka on matkustuskielto. Matkustuskieltoa voidaan pitää etenkin vangitsemisen korvikkeena, jonka mahdollisuutta tuomioistuimen on oma-aloitteisesti harkittava vangitsemisvaatimusta käsitellessään. Matkustuskiellon tarkoituksena on muodostaa asian laatuun nähden riittävä pidäke rikosprosessin karttamisen tai vaikeuttamisen taikka rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. (Fredman ym. 2020, 894–895.)

Vaikka matkustuskiellosta päättää vangitsemiskäsittelyssä tuomioistuin, pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä matkustuskiellon esitutkinnan aikana vaihtoehtoisena menettelynä pidättämiselle tai vangitsemisvaatimuksen tekemiselle. Syyteharkinnan aikana matkustuskieltoon määräämisestä päättää syyttävä, ja syytteen nostamisen jälkeen tuomioistuin, joskin vaatimus matkustuskieltoon määräämisestä on tässä tapauksessa tultava syyttäjältä. (PKL 5:4.1–2.)

Matkustuskieltoon määrääminen on mahdollista, jos seuraavat kolme ehtoa täyttyvät:

- 1) henkilöä epäillään rikoksesta todennäköisin syin;

- 2) rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta;
- 3) on syytä epäillä, että rikoksesta epäilty henkilökohtaisten olosuhteidensa tai muiden seikkojen perusteella karttaisi tai vaikeuttaisi esitutkintaa taikka jatkaisi rikollista toimintaa. (PKL 5:1.1.)

Matkustuskiellon edellytykset ovat varsin samankaltaiset, kuin pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset. Pakkokeinolaki ei kuitenkaan tunnista matkustuskiellon ehdoksi vastaavaa tilannetta, jossa pidättäminen tai vangitseminen on mahdollista ilman todennäköisiä syitä, mikäli toimenpide on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi tärkeää. Fredmanin, Kanervan, Tolvasen ja Viitasen mukaan matkustuskielto soveltuisi tästä huolimatta vastaavaan tilanteeseen, sillä matkustuskielto on pidättämistä tai vangitsemista lievempi pakkokeino. (Fredman ym. 2020, 898.)

8.1 Matkustuskieltopäätös ja sen sisältö

Matkustuskiellosta tehdään kirjallinen päätös, josta toimitetaan jäljennös matkustuskieltoon määrättylle henkilölle. Päätöksestä on käytävä ilmi kiellon perusteena oleva rikos ja varsinaiset perusteet, kiellon sisältö, seuraamukset kiellon rikkomisesta, kiellon voimassaoloaika sekä oikeus saattaa matkustuskiellon voimassa pitäminen tuomioistuimen tutkittavaksi. Tuomioistuimen on ilmoitettava tehostetun matkustuskiellon päätöksestä ja tiedoksi antamisesta viipymättä poliisille ja Rikosseuraamuslaitokselle. (PKL 5:5.)

Matkustuskieltoon määrättävä henkilö voidaan velvoittaa:

- pysymään tietyllä paikkakunnalla tai alueella;
- pysymään poissa tietyltä alueelta tai olemaan liikkumatta siellä;
- olemaan tiettyinä ajankohtina tavattavissa asunnossaan tai työpaikallaan;
- ilmoittautumaan tiettyinä ajankohtina poliisille tai Rajavartiolaitokselle;
- oleskelemaan laitoksessa tai sairaalassa, jossa hän on ennestään tai johon hänet otetaan;
- olemaan ottamatta yhteyttä rikoksen asianomistajaan, todistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa;
- ja luovuttamaan passinsa ja matkustusasiakirjaksi hyväksyttävän henkilökorttinsa poliisille tai Rajavartiolaitokselle. (PKL 5:2.1.)

Tietyllä paikkakunnalla tai alueella pysymisestä voidaan tilanteen mukaan poiketa matkustuskiellosta päättävän virkamiehen tai tuomioistuimen päätöksellä, mikäli perusteena on työssä käymisen tai muu siihen rinnastettavan syy (PKL 5:2.2). Sallitussa oleskelualueessa on huomioitava vähimmän haitan periaate siten, ettei asianomaisen työ- ja yksityiselämää rajoiteta tarpeettomasti (Fredman ym. 2020, 901).

Rikoksesta epäilty voidaan velvoittaa oleskelemaan asunnossaan tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa vähintään 12 tuntia ja korkeintaan 22 tuntia vuorokaudessa. Pääsäännön mukaan asunnossa pysymisen velvoite määrätään koskemaan kello 21–06 välistä aikaa. Tuntimäärää voidaan kuitenkin muuttaa matkustuskieltoon määrättävän työn, opiskelun tai muun niihin välittömästi rinnastettavan perusteen vuoksi. (PKL 5:2a.)

8.2 Tehostettu matkustuskielto

Mikäli matkustuskiellon katsotaan olevan riittämätön toimenpide esitutinnan karttamisen tai vaikeuttamisen taikka rikollisen toiminnan jatkamisen torjumiseksi, tuomioistuin voi määrätä rikoksesta epäillyn vangitsemisen sijasta teknisin välinein valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon. (PKL 5:1a). Pidättämiseen oikeutettu virkamies ei voi määrätä tehostettua matkustuskieltoa itse eikä vaatia sitä erikseen, mutta hän voi esittää näkemyksenä asiasta vangitsemisvaatimuksen yhteydessä (PKL 5:4.3; Fredman ym. 2020, 899).

Sen lisäksi, että tuomioistuimen on pidettävä perusmuotoista matkustuskieltoa riittämättömänä toimenpiteenä, tehostettu matkustuskielto edellyttää seuraavien ehtojen täyttymistä:

- 1) rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta;
- 2) vangittavaksi vaadittu tai tutkintavanki suostuu tehostettuun matkustuskieltoon ja sitoutuu noudattamaan matkustuskiellon velvollisuuksia;
- 3) ja vangittavaksi vaaditun tai tutkintavangin henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että hän noudattaa matkustuskiellon velvollisuuksia. (PKL 5:1a.2.)

Tuomioistuimen on otettava huomioon vangitsemisvaatimuksen tai vangitsemisen uudelleen käsittelyn yhteydessä esitetty selvitys, jonka esittää useimmiten rikoksesta epäilty, hänen asiamiehensä tai puolustajansa. Selvitystä voidaan esittää vangittavaksi vaaditun tai tutkintavangin henkilökohtaisista olosuhteista ja muista vastaavista seikoista, hänen asuinpaikkansa soveltuvuudesta tehostetun matkustuskiellon toteuttamiseksi sekä hänen tarpeestaan liikkua asuinpaikkansa ulkopuolella. (PKL 5:1a.3; Fredman ym. 2020, 899.)

Tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn haltuun annetaan taikka hänen ranteeseensa, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitetään pakkokeinolain 2 luvun 12d §:n mukainen tekninen väline matkustuskieltopäätöksessä asetettujen velvollisuuksien noudattamisen valvomiseksi. Tuomioistuin voi määrätä tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn saapumaan vankilaan tai muuhun tarkoitukseen soveltuvaan paikkaan teknisten valvontavälineiden kiinnittämistä varten. Tällainen henkilö voidaan määrätä kiinniotettavaksi kiinnittämisen valmistumiseen saakka, jos kiinnitys voidaan suorittaa heti määräyksen antamisen jälkeen. (PKL 5:5a.)

Teknisestä valvonnasta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Valvonta on toteutettava siten, ettei sillä puututa henkilön oikeuksiin enempää tai aiheuteta suurempaa haittaa, kuin on välttämätöntä. Valvonnassa on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä, eikä välineellä saa olla mahdollista toteuttaa pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitetun tilan salaisten pakkokeinojen mukaista teknistä kuuntelua tai katselua. (PKL 2:12d.)

8.3 Matkustuskiellon kesto

Ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa tuomioistuimen pääkäsittelyyn asti, ellei kieltoa ole määrätty päätymään taikka kumottu ennen sitä. Matkustuskielto on muiden pakkokeinojen tapaan kumottava kokonaan tai osittain välittömästi, kun edellytyksiä sen voimassaoloon sellaisenaan ei ole. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kumota matkustuskieltopäätöksen, vaikka se olisi tuomioistuimen määräämä. (PKL 5:8.1.)

Matkustuskieltoon määrättyllä on oikeus vaatia tuomioistuinta tutkimaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräämän matkustuskiellon perusteita. Vaatimus on otettava käsittelyyn viimeistään viikon kuluessa sen saapumisesta. Mikäli tuomioistuin katsoo, ettei pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräämä matkustuskielto ole sellaisenaan perusteltu, se voi kumota matkustuskieltopäätöksen kokonaan tai osittain. (PKL 5:8.2.)

8.4 Matkustuskiellon rikkominen

Matkustuskieltopäätöksen sisältöä voidaan muuttaa, mikäli matkustuskieltoon määrätty rikkoo matkustuskieltopäätöksen velvoitteita, jättää saapumatta tehostetun matkustuskiellon teknisten välineiden kiinnittämiseen, irrottaa tai tekee toimintakyvyttömäksi hänelle annetun tai häneen kiinnitetyn valvontalaitteen taikka pakenee, ryhtyy valmistelemaan pakoa, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa. Henkilö saadaan tässä tilanteessa myös pidättää tai vangita. (PKL 5:10.)

Matkustuskiellon vähäinen rikkominen ei johda automaattisesti vangitsemiseen, vaan asiaa tulee tarkastella suhteellisuusperiaatteen kautta. Pienet rikkomukset voi olla mahdollista käsitellä matkustuskieltopäätöstä muuttamalla, kuten velvoitteita ja ehtoja tiukentamalla. (Fredman ym. 2020, 913.) Mikäli rikkominen on sellainen, jonka vuoksi matkustuskieltoon määrätty tulisi vangita, asiassa noudatetaan pääosin aiemmin esitettyjä vangitsemisvaatimukseen ja -käsittelyyn liittyviä menettelytapoja (PKL 5:11.1).

8.5 Alle 18-vuotiaan määrääminen matkustuskieltoon

Alle 18-vuotias rikoksesta epäilty voidaan määrätä matkustuskieltoon, mutta alle 15-vuotiasta rikollisesta teosta epäiltyä ei (PKL 5:1.2). Jo vuonna 1985 aiemman pakkokeinolain esitöissä on to-

dettu, että matkustuskielto on vangitsemista vähemmän haitallinen toimenpide, jota voidaan soveltaa etenkin alaikäisten kohdalla (HE 14/1985, 1; 4). Matkustuskieltoon sisällytettäviä velvoitteita määriteltäessä on huomioitava rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet, kuten nuori ikä (Fredman ym. 2020, 898).

Matkustuskielto on Katajalan kokemuksen mukaan osoittautunut alaikäisten kohdalla erityisen toimivaksi pakkokeinoksi, sillä monen rikoksia tekevän nuoren huoltajalla on tyypillisesti vaikeuksia asettaa nuorelle rajoja (Katajala 2023, 27). Myös Forss toteaa tehostetun matkustuskiellon olleen oivallinen vaihtoehto vangitsemiselle siitä saakka, kun pakkokeinon käyttäminen on tullut mahdolliseksi vuonna 2019. (Forss 2023, 844.)

9 TUTKINTA-ARESTI

Tuomioistuin voi harkintansa mukaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun tutkinta-arestiin, mikäli perusmuotoisen matkustuskiellon katsotaan olevan riittämätön toimenpide. Vapana oleva rikosasian vastaaja voidaan määrätä tutkinta-arestiin vain syyttäjän tai rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. (PKL 2:12a.1.) Vaikka tutkinta-aresti vastaakin sisällöllisesti pitkälti tehostettua matkustuskieltoa, soveltuu näistä vain ensiksi mainittu pakkokeino tuomioistuimen antaman ratkaisun jälkeisen muutoksenhakuvaiheen ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseen. (Fredman ym. 2020, 794–795).

Tutkinta-arestiin määrääminen edellyttää seuraavaa:

- 1) tutkinta-arestiin määrättävä suostuu pakkokeinon toimeenpanoon ja sitoutuu noudattamaan tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa asetettavia velvollisuuksia;
- 2) tutkinta-arestiin määrättävän henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että hän noudattaa hänelle asetettuja velvollisuuksia. (PKL 2:12a.2.)

Tutkinta-arestin edellytykset ovat siis pitkälti samat, kuin tehostetun matkustuskiellonkin kohdalla. Tuomioistuimen on otettava huomioon asian käsittelyn yhteydessä esitetty selvitys liittyen tutkinta-arestiin määrättävän henkilökohtaisista olosuhteista ja muista vastaavista seikoista, tämän asuinpaikan soveltuvuudesta tutkinta-arestin toimeenpanoon sekä tarpeesta liikkua asuinpaikan ulkopuolella. (PKL 2:12a.3.)

9.1 Tutkinta-arestin ratkaisu ja sen sisältö

Tutkinta-arestiin määrättävä velvoitetaan pysymään asuinpaikassaan teknisin välinein valvottuna vähintään 12 ja enintään 22 tuntia vuorokaudessa. Paikallaolovelvoite asetetaan pääsäännön mukaan koskemaan kello 21–06 välistä aikaa, mutta veloitteen ajankohtaa ja tuntimäärää voidaan soveltaa tutkinta-arestiin määrätyn työn, opiskelun tai muun niihin rinnastettavan syyn perusteella. (PKL 2:12b.1–2.)

Tutkinta-arestiin määrättävä on kaikissa tilanteissa velvollinen:

- noudattamaan tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa asetettuja velvollisuuksia ja ottamaan yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen tutkinta-arestin valvonnan järjestämiseksi;
- käsittelemään huolellisesti teknisiä valvontavälineitä ja noudattamaan niiden käyttämisestä annettuja ohjeita;
- pitämään yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen laitoksen määräämällä tavalla, kuten valvontapaamisilla tai -käynneillä sekä puhelimitse tapahtuvalla yhteydenpidolla. (PKL 2:12g.)

Lisäksi tutkinta-arestiin määrättävä voidaan velvoittaa tuomioistuimen ratkaisussa:

- pysymään määrättyllä paikkakunnalla tai alueella;
- pysymään poissa tietyltä alueelta tai olemaan liikkumatta siellä;
- olemaan tiettyinä aikoina tavattavissa työ- tai opiskelupaikallaan;
- pitämään tiettyinä aikoina yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen;
- oleskelemaan laitoksessa tai sairaalassa, jossa hän on ennestään tai johon hänet otetaan;
- olemaan ottamatta yhteyttä todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniin;
- luovuttamaan passinsa ja matkustusasiakirjana hyväksyttävän henkilökorttinsa Rikosseuraamuslaitokselle. (PKL 2:12b.3.)

Tutkinta-aresti on voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin päättää (PKL 2:12c.3). Tutkinta-arestiin määrätty ei voi hakea tutkinta-arestista annettuun ratkaisuun muutosta valittamalla, mutta hän voi kannella päätöksestä – näin voi toimia myös pidättämiseen oikeutettu virkamies (PKL 3:18).

9.2 Tutkinta-arestin rikkominen

Rikosseuraamuslaitos voi perustellusta syystä myöntää luvan vähäiseen poikkeamiseen tutkinta-arestia koskevassa ratkaisussa asetetuista velvollisuuksista. Mikäli tutkinta-arestiin määrätty sairastuu tai kyseessä on muu ennalta arvaamaton ja pakottava syy, hän voi poiketa velvollisuuksista myös ilman etukäteen annettua lupaa. (PKL 2:12h1–2.)

Jos tutkinta-arestiin määrätty rikkoor hänelle asetettuja velvollisuuksia Rikosseuraamuksen toteamalla tavalla lievästi, eikä hänellä ole edellä kuvatun kaltaista pätevää perustetta rikkomiselle, Rikosseuraamuslaitos voi antaa hänelle kirjallisen varoituksen. Mikäli tutkinta-arestiin määrätty rikkoor velvollisuuksia kirjallisesta varoituksesta huolimatta tai törkeällä tavalla taikka ryhtyy valmistelemaan pakoa, Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava asiasta viipymättä poliisille ja syyttäjälle. Tässä tilanteessa tutkinta-arestiin määrätty saadaan pidättää ja vangita, ja käräjäoikeus vastaa vangitsemisen ja velvollisuuksien rikkomisen käsittelystä. (PKL 2:12i.)

Pakkokeinolain 2 luvun 12 j §:n mukaan poliisin on annettava Rikosseuraamuslaitokselle tutkinta-arestiin liittyvää poliisilain mukaista virka-apua seuraavissa tilanteissa:

- tutkinta-arestiin määrätty on rikkonut hänelle asetettuja velvollisuuksia, ja Rikosseuraamuslaitos on määrännyt hänet noudettavaksi asian selvittämistä varten (PKL 2:12i.5);
- tutkinta-arestiin määrätty pakoilee tutkinta-arestin toimeenpanoa, ja Rikosseuraamuslaitos on etsintäkuuluttanut hänet (PKL 2:12k).

9.3 Alle 18-vuotiaan määrääminen tutkinta-arestiin

Tutkinta-arestin tuominen pakkokeinolakiin vuonna 2019 on ollut yksi keino, jolla on pyritty vastaamaan tarpeeseen luoda vangitsemiselle vaihtoehtoisia pakkokeinoja (HE 252/2016, 1). Tutkinta-arestin kehittelyyn on vaikuttanut myös Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva komitean (CPT) vierailu Suomessa vuonna 2014, jolloin Suomea kehoitettiin viipymättä ryhtymään toimiin, jotta tutkintavankien säilyttäminen poliisin säilytystiloissa päättyisi. Myös Yhdistyneiden Kansakuntien kidutuksen vastainen komitea (CAT) on kehoittanut Suomea vastaavalla tavalla. (HE 252/2016, 6.)

Pakkokeinolaki ei kiellä alle 18-vuotiaan määräämistä tutkinta-arestiin, eikä asiaa käsitellä edellä mainitussa hallituksen esityksessä eikä juuri oikeuskirjallisuudessakaan. Tutkinta-arestista löytyvän tiedon vähäisyys johtunee siitä, että sen käyttö ylipäätään on ollut vähäistä pakkokeinon käytön mahdollistamisesta asti (Leinonen 2019, 28; Tolvanen 2023). Tutkinta-arestia ei voida soveltaa kaikkein törkeimmissä rikoksissa (HE 252/2016, 1), mutta ei myöskään tilanteissa, joissa ankarin mahdollinen rangaistus on alle vuosi vankeutta. Tämä rajaa soveltamismahdollisuutta varsin paljon, sillä törkeimmät rikosnimikkeet täyttävät usein jo vangitsemisen edellytykset, eikä tutkinta-arestin katsota tällöin estävän esimerkiksi rikosten uusimista (Tolvanen 2023).

10 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli tulkita ja systematisoida alaikäisen vapautteen kohdistuviin pakkokeinoihin liittyvää voimassa olevaa oikeutta pääasiassa lainvalmistelutöiden, korkeimpien oikeusasteiden prejudikaattien sekä oikeuskirjallisuuden avulla. Opinnäytetyöllä haluttiin tuottaa selkeästi jäsennellytutkielma, joka voisi auttaa monitulkintaisen lain tulkitsemisessa ja siten lisääntyvän vakavan nuorisorikollisuuden torjunnassa. Tämän vuoksi tutkimusmetodiksi valikoitui lainoppi, jonka keskeisenä tehtävänä on systematisoida voimassa olevaa oikeutta.

10.1 Johtopäätökset

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, mitä vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja voidaan kohdistaa alaikäiseen rikoksesta epäiltyyn. Selvisi, että alle 18-vuotiaaseen rikoksesta epäiltyyn voidaan kohdistaa tietyin edellytyksin kaikkia olemassa olevia vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja, joskin vangitseminen on lähtökohtaisesti kiellettyä. Pakkokeinolaissa määritellään soveltamismahdollisuus alaikäisiin kaikkien muiden vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen osalta, paitsi tutkinta-arestin. Alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn määräämistä tutkinta-arestiin ei kuitenkaan kielletä lainvalmistelutöissä tai oikeuskirjallisuudessa.

Mitä tulee alle 15-vuotiaaseen rikollisesta teosta epäiltyyn ja täten rangaistusvastuun ulottumattomissa olevaan henkilöön, hänet voidaan ainoastaan ottaa kiinni. Oikeusministeriön, sisäministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön edustajista koostuva työryhmä aikoo kuitenkin selvittää lainvalmistelua varten, miten voitaisiin huolehtia sekä esitutinnan turvaamisesta, että lapsen oikeuksien toteutumisesta alle 15-vuotiaan kohdalla (Alanko ym. 2024, 69). Työryhmän pohdinnat saattavat vastata ajankohtaisiin haasteisiin, kuten vakavan nuorisorikollisuuden kasvuun.

Toisen tutkimuskysymyksen ohjaamana selvitettiin, millaisia erityispiirteitä nuorisorikostutkijan tulisi ymmärtää alaikäiseen kohdistettavista pakkokeinoista ja niihin liittyvästä kohtuullisuusarvioinnista. Kohtuullisuusarviointia edellytetään pidättämisen ja vangitsemisen osalta, sillä pakkokeinolain 2 luvun 6 §:n ja 13 §:n mukaan ketään ei saa pidättää tai vangita, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden perusteella. Ainakin vangitsemisen osalta kohtuullisuutta on arvioitava ensisijaisena seikkana pakkokeinolain yleisiin periaatteisiin kuuluvan suhteellisuusperiaatteen sijaan (KKO 2019:99, kohta 19). Tämä kohtuullisuusseikka muodostuu usein myös alaikäisen vangitsemiskäsittelyn ratkaisevaksi tekijäksi (Forss 2023, 843).

Pakkokeinolakia käsittelevässä hallituksen esityksessä 217/2022 on painotettu myös suhteellisuusperiaatteen merkitystä kaikkien alaikäiseen kohdistettavien pakkokeinojen osalta. Lisäksi esityksessä todetaan, että alaikäisen vapautteen kohdistuviin pakkokeinoihin on suhtauduttava kaikissa

tapauksissa erityisen pidättyväisesti. Katson ilmausten *kaikissa tapauksissa ja erityisen pidättyväisesti* olevan jokseenkin ristiriidassa johdantoluvussa esitetyn alaikäisten vakavien rikosepäilyjen määrän kasvun suhteen. Pakkokeinot ovat oleellinen osa esitutinnan turvaamista, joiden käyttämättä jättäminen voi johtaa lopputulemaan, jossa rangaistusvastuu ei toteudu.

Toisaalta edellä mainitun hallituksen esityksen sisällön voi katsoa palvelevan ensisijaisesti lapsen etua, josta säädetään YK:n yleissopimuksessa ja lastensuojelulaissa. Suomen kansallinen lainsäädäntö ei kuitenkaan tunnista lapsen etua rikosprosessiin liittyvänä käsitteenä, minkä vuoksi sen soveltaminen on varsin tulkinnanvaraista. Rikosprosessin toimijoilla, kuten rikostutkijoilla, ei täten ole välttämättä tarpeeksi yksiselitteistä ja yhdenmukaista käsitystä lapsen edusta ja siitä huolehtimisen merkityksestä. Oikeuskirjallisuus on katsonut lapsen edun toteutuvan rikosprosessissa siten, että kaikkien siihen liittyvien menettelyiden on oltava kokonaisuudessaan lapsen edun mukaisia (Sukula 2023, 23), mikä sekin jättää huomattavan paljon tulkinnanvaraa.

Kohtuullisuuden ja suhteellisuuden arvioinnin lisäksi pakkokeinolaissa toistuvat sanat *painavin syin*, joita edellytetään esimerkiksi alaikäisen vangitsemisen osalta. Lainsäätäjät on määritellyt painavien syiden toteutuvan tilanteessa, jossa lastensuojelulliset keinot eivät riitä yksinään, ja vangitseminen on ainoa keino katkaista nuoren rikoskierre. Kun tällainen painava syy suhteutetaan rikoksen vakavuuteen ja rikoksesta epäillyn ikään, ja päädytään edelleen puoltamaan vangitsemista, vangitsemisen edellytykset ovat tällöin todennäköisesti olemassa. (HE 177/2018, 42.)

Korkeimpien oikeusasteiden ennakkopäätösten muodostamaa oikeuskäytäntöä koskien alaikäisen vapautteen kohdistuvia pakkokeinojen soveltamisalaa ei oikeastaan ole. Katson, että etenkin vangitsemisen osalta tarvittaisiin lapsen edun nimissä yhdenmukaista oikeuskäytäntöä siitä, missä tilanteessa lapsen vangitseminen voi olla kohtuutonta. Toisaalta tämä palvelisi myös esitutkintaviranomaisia sen suhteen, milloin vangitsemista olisi järkevää ja kohtuullista ryhtyä vaatimaan. Katajalan kokemuksen mukaan pakkokeinoiniin liittyvät päätökset perustuvat lainsäädännön tulkinnanvaraisuuden vuoksi pääasiassa tutkinnanjohtajien ammatilliseen intuitioon (Katajala 2023, 33).

Edellä esitettyjen johtopäätelmien perusteella todettakoon, että tutkimuskysymyksiin vastaamisessa ja tutkielman tavoitteessa on onnistuttu, vaikka esimerkiksi kohtuullisuudesta tai lapsen edusta rikosprosessissa voisi todennäköisesti työstää kokonaan erillisen tutkielmansa. Todettakoon myös, että nuorisorikostutkijan työhön liittyy vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen osalta jatkuvaa kohtuullisuuden ja suhteellisuuden punnitsemista. Pakkokeinolaki yksinään tarjoaa varsin suppean näkemyksen pakkokeinojen tosiasiallisesta käyttöalasta, minkä vuoksi rikostutkijan on perehdyttävä myös keskeisiin lainvalmistelutöihin ja oikeuskirjallisuuteen, joita on pyritty avaamaan tässä tutkielmassa.

10.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tämän tutkielman pääasiallisina lähteinä käytettiin ajantasaista lainsäädäntöä, hallitusten esityksiä sekä relevanttia oikeuskirjallisuutta. Tukeuduin oikeuslähdeopin mukaisesti ensisijaisesti lainsäädäntöön ja lainsäätäjän tarkoitukseen, mutta myös heikommin velvoittavasta oikeuskirjallisuudesta oli hyötyä tilanteissa, joissa lainsäätäjän kannanotto johonkin asiaan oli jäänyt vajavaiseksi tai kokonaan uupumaan.

Sain kerättyä mielestäni luotettavia, monipuolisia ja ajantasaisia lähteitä, joskin tietyt luotettaviksi arvioimani oikeuskirjallisuuden teokset toistuvat tutkielmassa varsin usein. Tutkielman luotettavuutta todennäköisesti korostaisi vieläkin useampien lähteiden käyttäminen. Pysin kiinnittämään huomiota oikeuskirjallisuuden valikoinnissa siihen, että kirjallisuus olisi luotettavien tahojen, kuten tunnettujen oikeustieteilijöiden kirjoittamia ja tutkimuslaitosten julkaisemia. Pysin myös parhaani mukaan vertailemaan valitsemani oikeuskirjallisuutta voimassa olevaan lainsäädäntöön sekä keskenään muihin teoksiin, jotta sisältö olisi ajantasaista ja luotettavaa.

Lähdeaineistoon on viitattu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti siten, että oma pohdintani erottuu selkeästi toisaalta hankitusta tiedosta. Toisen tekemän työn jäljentäminen ilman asianmukaista lähdeviittaamista on plagiointia ja hyvän tieteellisen käytännön vastaista (Haikansalo ym. 2023, 13). Opinnäytetyön tiivistelmän kääntämisessä englanniksi on käytetty apuna OpenAI:n ChatGPT-tekoälyä Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyöohjeen (Haikansalo ym. 2023, 12) sallimalla tavalla. Käännöstyöhön ja sen paikkansapitävyyteen on käytetty myös omaa englannin kielen taitoa.

Valitsemani aihealue oli varsin laaja, jota pyrin rajaamaan parhaani mukaan opinnäytetyön tarkoitusta silmällä pitäen. Aihealueen laajuuden vuoksi kosketus kuhunkin käsiteltyyn pakkokeinoon jäi joiltain osin pintapuoliseksi. Myös kansainvälisyyttä ja lähteiden välistä dialogia olisi voinut tuoda esille enemmän. Koen kuitenkin opinnäytetyön aiheen tulleen asianmukaisesti käsitellyksi, vaikkakin yksityiskohtaisempien jatkotutkimusten mahdollisuus olisi pelkästään suotavaa.

Tämä opinnäytetyö oli ensimmäinen tieteellinen tutkimukseni, ja se opetti minulle paljon uutta niin tutkimuksen tekemisestä, kuin lainsäädännön tulkitsemisesta. Koen opinnäytetyöprosessin olleen minulle toimiva ja tehokas oppimisprosessi, josta on toivon mukaan minulle hyötyä vielä myöhemmällä työurallanikin. Katson, että opinnäytetyöni on kokonaisuutena arvostellen selkeästi jäsenneilty kokonaisuus, josta voi olla hyötyä muillekin aihepiiristä kiinnostuneille.

10.3 Jatkotutkimusten mahdollisuus

Opinnäytetyön kirjoittamishetkellä Korkein oikeus on antanut valitusluvan VL:2023–41, joka liittyy Helsingin hovioikeuden 28.6.2022 antamaan ratkaisuun R 22/1272 alle 18-vuotiaan rikoksesta

epäillyn vangitsemisen edellytyksistä. Uskon, että ennakkopäätöksen julkistamisen jälkeen alaikäisen vangitsemisen kohtuullisuutta ja muita edellytyksiä voisi olla tarkoituksenmukaista käsitellä syvällisemmin esimerkiksi lainopillisen tutkimuksen muodossa.

Vangitsemisen lisäksi myös muita asioita, kuten lapsen etua rikosprosessuaalisesta näkökulmasta katsoen, voisi olla tarpeellista tutkia tulevaisuudessa tätä tutkielmaa kattavammin. Toimikoon tämä opinnäytetyö paitsi informaationlähteenä, myös innoittajana lapsien ja nuorien rikosprosessiin liittyvissä tärkeissä teemoissa.

LÄHTEET

Aarnio, A. 2011: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki.

Ahvenjärvi, K. 2021: Nouto esitutkintaan sekä liitännäiset pakkokeinot. Katsaus edellytyksiin ja menettelytapoihin voimassa olevassa oikeudessa. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/510070/ON_Ahvenjarvi.pdf.

Alanko, M., Järvinen, S. & Piispa, M. 2024: Toimenpideohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027. Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2024:13. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165576/OM_2024_13_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Danielsson, P. 8.3.2022: Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi. Tiedusteluosaston strateginen analyysi. Luettavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf?t=1646715994222>.

EOA 3150/2019.

Forss, M. 2023: Lapsen vangitsemiskynnys esitutkinnassa. Lakimies 6/2023. Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/lakimies/1001140001.pdf>. Luettu 2.4.2024.

Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Alma Talent.

Haikansalo, A. & Korander, T. 2023: Poliisi (AMK) -opinnäytetyön ohje. POL-2023-106468.

HE 14/1985 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 177/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 217/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

Heikkilä, M., Rantaeskola, S. & Suikkanen-Malin, T. 2018: Lapsen edunvalvonta lastensuojelu- ja rikosprosessissa. Warelia.

Helsingin Sanomat 18.8.2023: Nuorten vakava rikollisuus on yleistynyt – ”Luvut ovat tilastollisesti poikkeuksellisia”. Luettavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009792258.html>. Luettu 2.4.2024.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjalainen, T. 2008: Kirjoitetaan juridiikkaa. Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Helsinki, Talentum.

Katajala, P. 2023: Nuorten tutkinnan erityispiirteitä – kirjallisuuskatsaus esitutkinnan tueksi. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/811105/ON_Katajala.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

KKO 2019:99.

Kolehmainen, A. 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex. Luettavissa: <https://www.edilex.fi/kirjat/16170>. Luettu 21.3.2024.

Leinonen, L. 2019: Tutkinta-arestin käyttöönotto. Katsaus vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin rikosprosessissa. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/265742/ON_Leinonen2.0.pdf.

MTV 31.1.2023: Nuorisorikollisuus on lisääntynyt huolestuttavasti – poliisi poimii jatkuvasti jopa alakoululaisia tuen piiriin: ”Tämä aiheuttaa paineita ja syrjäytymistä”. Luettavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/nuorisorikollisuus-on-lisaantynyt-huolestuttavasti-poliisi-poimii-jatkuvasti-jopa-alakoulu-laisia-tuen-piiriin-tama-aiheuttaa-paineita-ja-syrjaytymista/8621196#gs.6ri522>. Luettu 2.4.2024.

Poliisi.fi: Poliisi perustaa kaksi uutta katujengeihin keskittynyttä ryhmää. Luettavissa: <https://poliisi.fi/-/poliisi-perustaa-kaksi-uutta-katujengeihin-keskittynyttä-ryhmaa>. Luettu 21.3.2024.

Rantaeskola, S. 2014 (toim.): Esitutkintalaki – Kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjoja. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rantaeskola, S. 2014 (toim.): Pakkokeinolaki – Kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjoja. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rantaeskola, S. 2019: Rikos ja rikosprosessi. Warelia.

Rantaeskola, S. 2022: Rikos ja rikosprosessi. Toinen painos. Warelia.

Rovaniemen HO R 20/179.

Siltala, R. 2003: Oikeustieteen tieteenteoria. Helsinki, Suomalainen lakimiesyhdistys.

Sukula, A. 2023: Lapsen edunvalvonnan järjestäminen rikosprosessissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/ser-ver/api/core/bitstreams/c6f439cd-6bf3-41c5-946b-f6effa91b9e4/content>.

Tilastokeskus: Rikos- ja pakkokeinotilasto. Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen pakkokeinot iän ja sukupuolen mukaan, 2004–2023. Luettavissa: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_rpk/statfin_rpk_pxt_14n5.px/table/tableViewLayout2/. Luettu 17.4.2024.

Tilastokeskus 28.2.2024: Nuoriin kohdistettujen pakkokeinojen määrä kasvoi vuonna 2023. Luettavissa: <https://www.stat.fi/julkaisu/cIn31lJuj54lr0bvz9jf7o27p>. Luettu 19.4.2024.

Tolvanen, M. 24.5.2023: Tutkinta-aresti: käytännössä soveltamaton vai soveltumaton pakkokeino? Haaste-lehti. Rikoksentorjunta.fi. Luettavissa: <https://rikoksentorjunta.fi/-/haaste-4-2023-tutkinta-aresti-kaytannossa-soveltamaton-vai-soveltumaton-pakkokeino>. Luettu 13.5.2024.

Yle 11.9.2021: Nuorten rikollisuus on muuttunut, sanoo entinen nuorisoriikollinen – ja ongelmaan pitäisi puuttua, ennen kuin se karkaa käsistä. Luettavissa: <https://yle.fi/a/3-12094173>. Luettu 2.4.2024.